

Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Lenin, Joseph Stalin, Enver Hoxha

5 C l a s s i c s o f M a r x i s m

Comintern (Stalinist-Hoxhaists)

<http://ciml.250x.com>

GEORGIA

Georgian Section
www.joseph-stalin.net

SHMG Press

Karl Marx Press of the Georgian section of
Comintern (SH) – Stalinist-Hoxhaists Movement of Georgia

KARL MARKS-FRİEDRİCH ENGELS

**KOMÜNİST
PARTİ
MANİFESTOSU**

ERİŞ YAYINLARI

BİRİNCİ BASKI

KOMÜNIST PARTÍ MANIFESTOSU
KARL MARKS VE FRIEDRICH ENGELS

Komünist Parti Manifestosu, Aralık 1847-Ocak 1848'de Marx ve Engels tarafından yazılmıştır.

Özgün basımı, Almanca olarak, Şubat 1848'de Londra'da yapılmıştır [Türkçe'ye çevirisi, Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: I, s: 118-168, Birinci Baskı, Sol Yayınları, Aralık 1976]

Eriş Yayınları tarafından düzenlenmiştir. 2003.

İÇİNDEKİLER

9	1872 Almanca Baskıya Önsöz
11	1882 Rusça Baskıya Önsöz
12	1883 Almanca Baskıya Önsöz
13	1890 Almanca Baskıya Önsöz
17	1892 Lehçe Baskıya Önsöz
19	1893 İtalyanca Baskıya Önsöz
21	Komünist Parti Manifestosu
22	I. Burjuvalar ve Proleterler
34	II. Proleterler ve Komünistler
44	III. Sosyalist ve Komünist Yazın
44	1. Gerici Sosyalizm
44	A. Feodal Sosyalizm
46	B. Küçük-Burjuva Sosyalizmi
47	C. Alman Sosyalizmi ya da "Hakiki" Sosyalizm
50	2. Tutucu Sosyalizm ya da Burjuva Sosyalizmi
52	3. Eleştirel-Ütopik Sosyalizm ve Komünizm
55	IV. Komünistlerin Mevcut Çeşitli Muhalefet Partileri Karşısındaki Konumları
58	<i>Açıklayıcı Notlar</i>

KOMÜNİST PARTİ MANİFESTOSU^[49]

KARL MARKS VE FRIEDRICH ENGELS

1872 ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ

Komünist Birlik,^[50] o zamanın koşulları altında elbette ancak gizli olabilen uluslararası bir işçi derneği, Kasım 1847’de Londra’da yapılan kongrede, aşağıda imzaları bulunanları, yayınlanmak üzere, ayrıntılı bir teorik ve pratik parti programı hazırlamakla görevlendirildi. Şubat Devriminden^[51] birkaç hafta önce müsveddesi basılmak üzere Londra’ya gelen aşağıdaki *Manifesto*, işte böyle ortaya çıktı. İlk kez Almanca yayınlanmış olarak Almanya’da, İngiltere’de ve Amerika’da gene bu dilden en az oniki yeni farklı baskısı yapıldı. İngilizce olarak, ilk kez, Miss Helen Maefarlane’in çevirisiyle, 1850’de, *Red Republican*’da,^[52] ve 1871’de, en az üç farklı çevirisiyle, Amerika’da yayınlandı. Fransızcası, [sayfa 118] ilk kez, 1848 Haziran ayaklanmasından^[53] önce Paris’te, ve yakınlarda da New-York’un *Le Socialiste*’inde^[54] çıktı. Yeni bir çevirisi halen hazırlanmaktadır. Lehçesi, Almanca olarak ilk yayınlanışından kısa bir süre sonra Londra’da çıktı. Bir Rusça çevirisi, altmışlarda, Cenevre’de yayınlan-

dı.^[55] İlk çıkışından hemen sonra, Danimarka diline de çevrildi.

Son yirmibeş yıl içerisinde durum ne denli değişmiş olursa olsun, bu *Manifesto*'da geliştirilmiş bulunan genel ilkeler, ana çizgileriyle, bugün de her zamanki kadar doğrudur. Şurada ya da burada bazı ayrıntılar daha iyi hale getirilebilir. İlkelerin pratikteki uygulanışı, *Manifesto*'nun kendisinin de belirttiği gibi, her yerde ve her zaman o günün koşullarına bağlı olacaktır ve, bu nedenle, İkinci Bölümün sonunda önerilen devrimci önlemlere hiç bir özel ağırlık verilmemiştir. Bu pasaj, bugün, birçok bakımdan, çok farklı bir biçimde ifade edilebilirdi. Modern sanayiın son yirmibeş yıl içerisinde gösterdiği büyük gelişme ve işçi sınıfının bununla beraber ilerleyen parti örgütlenmesi karşısında, ilk kez Şubat Devriminde ve, daha önemlisi, proletaryanın ilk kez iktidarı iki ay boyunca elinde tuttuğu Paris Komününde edinilen pratik deney karşısında, bu program, bazı ayrıntıları bakımından, bugün eskimiş bulunuyor. Komün özellikle bir şeyi, "işçi sınıfının mevcut devlet mekanizmasını salt elinde tutmakla onu kendi amaçları için kullanamayacağı"nı tanıtlamıştır. (Bkz: bu noktanın daha da geliştirildiği *Fransa'da İç Savaş; Uluslararası İşçi Birliği Genel Konseyinin Çağrısı*, London, Truelove 1871, s. 15.) Ayrıca, apaçık ortadadır ki, sosyalist yazının eleştirisi, bugün için yetersiz kalıyor, çünkü bu ancak 1847'ye kadar uzanıyor; aynı zamanda, komünistlerin çeşitli muhalefet partileriyle olan ilişkileri konusundaki sözler (Bölüm IV), ilke olarak hâlâ doğru olmakla birlikte, pratik olarak eskimişlerdir, çünkü siyasal durum tamamıyla değişmiştir ve tarihsel gelişim orada sayılan siyasal partilerin büyük bir kısmını yeryüzünden silip götürmüştür.

Bununla birlikte, *Manifesto*, üzerinde artık hiç bir değişiklik yapma hakkımız olmayan tarihsel bir belge haline gelmiştir. Belki de ileride, 1847'den günümüze dek olan boşluğu dolduran bir giriş ile birlikte, bir başka baskı çıkabilir; [sayfa 119] bu yeniden basım, bize bunu yapma zamanı bırakmayacak kadar ani oldu.

Londra, 24 Haziran 1872   KARL MARKS FRIEDRICH ENGELS

1872'de Leipzig'de çıkan
Almanca baskı için
Marx ve Engels tarafından
yazılmıştır.

1882 RUSÇA BASKIYA ÖNSÖZ

Komünist Parti Manifestosu'nun Bakunin'in çevirisiyle yapılan ilk Rusça baskısı, Kolokol^[56] basımevi tarafından altmış-ların^[55] başlarında yayınlandı. O sıralar Batı, buna (*Manifesto*'nun Rusça baskısına), yalnızca yazınsal bir ilgi gösterdi. Böyle bir görüş bugün olanaksızdır.

Proleter hareketin o sıralar (Aralık 1847) hâlâ ne denli sınırlı bir alanı kapsadığını, *Manifesto*'nun son kesimi –komünistlerin çeşitli ülkelerdeki çeşitli muhalefet partileri karşısındaki konumu– en açık bir biçimde gösteriyor. Burada özellikle yer almayanlar Rusya ve Birleşik Devletler'dir. Bu, Rusya'nın tüm Avrupa gericiliğinin son büyük yedeğini oluşturduğu, Birleşik Devletler'in göç yoluyla Avrupa'nın proleter güç fazlasını emdiği sıralardı. Her iki ülke de, Avrupa'ya hammaddeler sağlıyor ve, aynı zamanda da, onun sınai ürünleri için bir pazar oluşturuyorlardı. O sıralar, her ikisi de, bu nedenle, şu ya da bu şekilde, mevcut Avrupa düzeninin temel dayanaklarıydılar.

Ama durum bugün ne kadar da farklı! Rekabeti ile Avrupa'daki –büyükü küçükü– toprak mülkiyetinin temellerini sarsan devasa bir tarımsal üretim için Avrupa göçü, Kuzey Amerika için pek uygundu. Buna ek olarak, bu, Birleşik Devletler'e, muazzam sınai kaynaklarını, Batı Avrupa'nın ve özellikle İngiltere'nin bugüne dek varolan sınai tekeline kısa zamanda kıracak bir enerjiyle ve ölçekte kullanma olanağını da verdi. Her iki durum da, bizzat Amerika üzerinde, devrimci bir tepki yaratıyor. Tüm siyasal yapının ^[sayfa 120] temelini oluşturan çiftçilerin küçük ve orta boy toprak mülkiyetleri, dev çiftliklerin rekabeti karşısında adım adım çöküyor; aynı anda, sanayi kesimlerinde ilk kez bir proletarya kitlesi ve müthiş bir sermaye yoğunlaşması geliyor.

Ya Rusya! 1848-49 Devrimi sırasında, yalnızca Avrupalı hükümdarlar (prensler) değil, Avrupa burjuvazisi de, henüz uyanmaya başlayan proletarya karşısında tek kurtuluşlarını Rus müdahalesinde buldular. Çar, Avrupa gericiliğinin başı ilân edildi. Bugün ise, Gaçina'da,^[57] devrimin savaş tutsağıdır, ve Rusya ise, Avrupa'daki devrimci eylemin öncüsü durumundadır.

Komünist Manifesto'nun amacı, modern burjuva mülkiyeti-

nin yaklaşmakta olan kaçınılmaz çözülüşünü ilân etmekte. Ama Rusya'da, hızla gelişen kapitalist vurguna ve henüz gelişmekte olan burjuva toprak mülkiyetine karşılık, toprağın yansından fazlasına köylülerin ortaklaşa sahip olduklarını görüyoruz. Şimdi sorun şudur: Büyük çapta zayıflamış olsa bile, gene de, ilkel bir ortak toprak sahipliği biçimi olan Rus *obşina'sı*,* doğrudan doğruya komünist ortak mülkiyetin üst biçimine geçebilir mi? Ya da, tersine, ilkönce, Batının tarihsel evrimini oluşturan aynı çözüme sürecinden mi geçmelidir?

Buna bugün verilebilecek tek yanıt şudur: Eğer Rus Devrimi, Batıdaki bir proleter devriminin habercisi olur, ve bunlar, böylelikle, birbirlerini tamamlarlarsa, Rusya'daki mevcut ortak toprak sahipliği, komünist bir gelişmenin başlangıç noktası olabilir.

Londra, 21 Ocak 1882   KARL MARKS   FRIEDRİCH ENGELS

1882'de Cenevre'de çıkan
Manifesto'nun İkinci Rusça baskısında
yayınlanmıştır.

1883 ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ

Bu baskının önsözünü, ne yazık ki, tek başıma imzalamak zorundayım. Marx, Avrupa'nın ve Amerika'nın tüm işçi [sayfa 121] sınıfının herhangi bir başka kişiye olduğundan çok daha fazla şey borçlu olduğu bu adam, Highgate Mezarlığında yatıyor ve mezarının üstünde ilk çimler büyümeye başladı bile. *Manifesto*'yu gözden geçirmek ya da eksikliklerini gidermek, onun ölümünden sonra, hele hiç düşünülemez. Bu yüzden, burada, şu, noktaları vurgulayarak belirtmeyi daha da gerekli buluyorum:

Manifesto'ya egemen olan temel düşünce –iktisadi üretimin ve her tarihsel dönemin buradan çıkan toplumsal yapısının, o dönemin siyasal ve fikir tarihinin temellerini oluşturduğu; bunun sonucu olarak, (ilkel komünal toprak mülkiyetinin çözülüşünden bu yana) tüm tarihin bir sınıf savaşmaları tarihi, sömürülen ile sö-

* Köy topluluğu. -ç.

müren arasındaki, toplumsal gelişmenin çeşitli aşamalarında ege-
men olunan ile egemen olan sınıflar arasındaki savaşımın tarihi
olduğu; ne var ki, bu savaşımın, şimdi, sömürülen ve ezilen sınıfın
(proletaryanın), aynı zamanda toplumun tümünü sömürden,
ezilmekten ve sınıf savaşımından sonsuza dek kurtarmaksızın,
onu sömüren ve ezen sınıftan (burjuvaziden) kendisini artık kurtar-
mayacağı bir aşamaya ulaştığı düşüncesi- bu temel düşünce,
yalnızca ve tamamıyla Marx'a aittir.*

Bunu, daha önce de, birçoğ kez belirttim; ne var ki, bunun
bizzat *Manifesto*'nun önünde de yer alması şimdi özellikle zorun-
ludur.

Londra, 28 Haziran 1883

FRIEDRICH ENGELS

Manifesto'nun 1883'te
Hottingen-Zurich'te çıkan
Almanca baskısında yayınlanmıştır.

1890 ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ

Yukardakilerin** yazılışından bu yana *Manifesto*'nun [sayfa
122] yeni bir Almanca baskısı zorunlu hale geldi ve *Manifesto*'ya
ilişkin olarak burada sözü edilmesi gereken pek çok şey de oldu.

İkinci bir -Vera Zasuliç'in yaptığı- Rusça çeviri, 1882'de
Cenevre' de çıktı; bu baskının önsözü Marx ve benim tarafımdan
yazılmıştı. Ne yazık ki, özgün Almanca elyazması kaybolmuştur,
bu yüzden Rusçasından tekrar çevirmem gerekiyor, ki bununla
metin bir şey kazanacak değildir. Orada şöyle deniliyor: [...]***

* "Kanımca", diye yazmıştım İngilizce çevirinin önsözünde, "Darwin'in teorisinin
biyoloji için yaptığının aynısını tarih için yapacak olan bu düşüncelere, her ikimiz de,
1845 öncesinde, yavaş yavaş yaklaşmaktaydık. Buna doğru, bağımsız olarak, ne denli
ilerlemiş olduğumu en iyi *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu* başlıklı yapıtım gösterir. Ama,
1845 baharında, Brüksel'de Marx ile yeniden karşılaştığımda, kendisi bunları zaten
oluşturmuştu ve, neredeyse burada belirttiğim kadar açık bir biçimde, bu düşünceleri
önüme seriverdi." [Engels'in 1890 Almanca baskıya notu.]

** 1883 Almanca Baskıya Önsöz kastediliyor. -Ed.

*** Engels'in kaybolduğunu söylediği ve 1882 Rusça baskı için Marx'la beraber
yazdıkları önsözün özgün Almancası sonradan bulunmuş ve Marksizm-Leninizm
Enstitüsünün arşivine konulmuştur. 1882 Rusça Baskıya Önsöz olarak yayınlanmıştır -Ed.

Hemen hemen aynı sırada, Cenevre’de, bir yeni Lehçe çevirisi çıktı: *Manifest Komunistyczny*.

Ayrıca, Danimarka dilinde bir yeni çevirisi de, 1885’te Kopenhag’ da, “Sozial-Demokratisk Bibliotek”te çıktı. Ne yazık ki, çeviri tam değildir; çevirene güçlük çıkardığı anlaşılan bazı önemli pasajlar atlanmıştır ve ayrıca, şurada burada, dikkatsizlik belirtileri görülmektedir ki, bunlar çok daha rahatsız edicidir, çünkü eğer çevirmen biraz daha çaba gösterseydi kusursuz bir iş çıkartabilirdi.

Bir yeni Fransızca çevirisi 1886’da Paris’te *Le Socialiste*’de çıktı; bu, o güne kadar çıkmış olanların en iyisidir.

Bu çeviriye dayanılarak, aynı yıl İspanyolca bir çevirisi ilkin Madrid’de, *El Socialista*’da çıktı, sonra da broşür olarak yayımlandı: *Manifiesto del Partido Comunista* por Carlos Marx y F. Engels, Madrid, Administracinón de *El Socialista*, Hernán Cortéas 8.

İlgi çekici bir olay olarak da, 1887’de, bir Ermeni çevirmenin elyazmalarının İstanbullu bir yayıncıya sunulmuş olduğunu belirteyim; ama adamcağızın üzerinde Marx’ın adı bulunan bir şeyi basacak yüreği yoktu ve yazar olarak çevirmenin kendi adını koymasını önerdi, ama çevirmen bunu reddetti.

Aslından azçok farklı Amerikan çevirilerinden birinin, ve derken bir başkasının İngiltere’de birçok kez basılmasından [sayfa 123] sonra, nihayet aslına uygun bir çeviri 1888 yılında çıktı. Bu çeviri dostum Samuel Moore tarafından yapılmıştı ve baskıya göndermeden önce üzerinden birlikte bir kez daha geçtik. Başlığı şöyledir: *Manifiesto of the Communist Party*, by Karl Marx and Frederick Engels. Authorized English Translation, edited and annotated by Frederick Engels, 1888. London, William Reeves, 185 Fleet St. E. C.. Oradaki bazı notları bu baskıya da aldım.

Manifiesto’nun kendisine ait bir yaşam öyküsü vardır. Çıktığında bilimsel sosyalizmin (ilk önsözde* sözü edilen çevirilerin de tanıtladığı gibi) o sıralar hâlâ sayıca hiç de fazla olmayan öncüsü tarafından coşkuyla karşılanan *Manifiesto*, Haziran 1848’de^[53] Paris işçilerinin yenilgileriyle birlikte başlayan gerici tarafa, çok geçmeden, arka plana itildi ve nihayet Kasım 1852’de,^[58] Köln Komünistlerinin mahkûm edilmeleriyle, “yasa uyanınca”, aforoz edildi. Şubat Devrimi ile başlamış olan işçi hareketinin sahneden

* Bkz: 1872 Almanca Baskıya Önsöz. -Ed.

çekilmesiyle, *Manifesto* da arka plana geçti.

Avrupa işçi sınıfı, egemen sınıfların gücüne karşı yeni bir saldırı için yeniden yeterli güç topladığında, ortaya Uluslararası İşçi Birliği çıktı. Amacı, Avrupa'nın ve Amerika'nın tüm militan işçi sınıfını *tek bir* büyük ordu içinde kaynaştırmaktı. Bu yüzden, *Manifesto*'da ortaya konmuş bulunan ilkelerden hareket edemezdi. İngiliz sendikalarına, Fransız, Belçika, İtalyan ve İspanyol prudoncularına ve Alman lasalcılarına* kapıları kapamayacak bir programa sahip olmak zorundaydı. Bu program –Enternasyonalin Tüzüğü'nün girişi– Bakunin'in ve anarşistlerin bile teslim ettikleri bir ustalikle Marx tarafından hazırlanmıştı. *Manifesto*'da ortaya konmuş bulunan düşüncelerin nihai zaferi için Marx, yalnızca ve tamamıyla işçi sınıfının eylem birliği ve tartışma sonucu zorunlu olarak göstereceği fikri gelişmeye güveniyordu. Sermayeye karşı savaşımındaki olaylar ve iniş-çıkışlar, başarılarından çok yenilgiler, savaşçılara, o güne kadarki [sayfa 124] her derde deva düşüncelerinin yetersizliğini göstermemelik ve zihinlerini de, işçilerin kurtuluşu için gerekli gerçek koşulların adamakıllı kavranmasına daha açık hale getirmemelik edemezdi. Ve Marx haklıydı. Enternasyonalin dağıldığı 1847'deki işçi sınıfı, kurulduğu 1864'tekinden tamamıyla farklıydı. Latin ülkelerindeki prudonculuk ile Almanya'daki özgül lasalcılık ölmekteydi, ve zamanın katmerli tutucu İngiliz sendikaları, 1887'de, yaptıkları Swansea Kongresi'nin başkanının,** onlar adına, "Kıta sosyalizmi bizim için korkunçluğunu yitirmişti" diyebileceği noktaya giderek yaklaşıyorlardı. Oysa 1887'de, Kıta sosyalizmi, hemen tamamıyla, *Manifesto*'da sunulan teoriden ibaretti. Böylece, *Manifesto*'nun tarihi, bir ölçüde, 1848'den bu yanaki modern işçi sınıfı hareketinin tarihini yansıtmaktadır. Şu anda *Manifesto*, kuşkusuz ki, tüm sosyalist yazının en yaygın, en uluslararası ürünüdür, Sibirya'dan Kaliforniya'ya dek tüm ülkelerin milyonlarca işçisinin ortak programıdır.

Ama, çıktığında, gene de, ona *sosyalist Manifesto* diyemez-

* Lassalle, kişi olarak, kendisini bize hep Marx'ın bir "öğretilişi" olarak tanıtmıştı ve, bu sıfatla, elbette *Manifesto*'nun zemini üzerinde kalmıştı. Lassalle'in devlet kredileri ile desteklenen, üretici kooperatifleri isteminin ötesine geçmeyen ve tüm işçi sınıfını devlet desteğinden yana olanlar ile, öz-destekten yana olanlar diye bölen izleyicileri için durum çok farklıydı. [Engels'in notu.]

** W. Bevan. -Ed.

dik. 1847’de, sosyalist denilince, iki tür insan anlaşılıyordu. Bir yanda çeşitli ütöpik sistemlerin yandaşları vardı, özellikle, o tarihte her ikisi de salt mezhep durumuna düşüp giderek ölmekte olan İngiltere’deki ovncılar ile Fransa’daki furiyeciler. Öte yanda ise, toplumsal bozuklukları çeşitli her derde deva yollarla, her türden bölük-pürçük çalışmalarıyla, sermayeye ve kâra hiç bir zarar vermeksizin gidermek isteyen çok çeşitli türden toplumsal şarlatanlar. Her iki durumda da, işçi hareketinin dışında duran ve daha çok “eğitim görmüş” sınıflardan destek arayanlar. Ama, işçi sınıfının salt siyasal devrimlerin yeterli olmadığına inanan, toplumun köklü bir biçimde yeniden inşasını isteyen kesimi, kendisine o sıra *komünist* diyordu. Bu henüz yontulmamış, yalnızca içgüdüsel ve çoğu kez de biraz kaba bir komünizmdi. Ama, gene de, ortaya iki ütopyacı komünizm sistemini, Fransa’da Cabet’in “İkaryan” komünizmini, ve Almanya’da da Weitling’inkini çıkartacak kadar güçlüydü. 1847’de, sosyalizm bir burjuva hareketi, komünizm ise bir işçi sınıfı hareketi anlamına geliyordu. Sosyalizm, hiç değilse Kitada, çok [sayfa 125] saygıdeğerdi, komünizm için ise, durum bunun tam tersiydi. Ve “işçilerin kurtuluşu işçi sınıfının kendi eseri olmalıdır”^[59] kanısını daha o sıralar kesinlikle taşıyor olduğumuzdan, bu iki addan hangisini seçmemiz gerektiği konusunda hiç bir duraksama gösteremedik. O yüzden beri bunu yadsımak da aklımızdan geçmiş değildir.

“Bütün ülkelerin işçileri, birleşiniz!” Ama, kırkiki yıl önce proletaryanın kendi istemleriyle ortaya çıktığı ilk Paris Devriminin arifesinde bu sözleri dünyaya duyurduğumuzda, buna çok az ses karşılık verdi. Bununla birlikte, 28 Eylül 1864’te Batı Avrupa ülkelerinin çoğunun proleterleri, şanlı anılara sahip Uluslararası İşçi Birliğini kurmak üzere birleştiler. Entemasyonalin kendisinin ancak dokuz yıl yaşadığı doğrudur. Ama onun yarattığı bütün ülkelerin proleterlerinin ölümsüz birliğinin hâlâ yaşamakta olduğunun ve her zamankinden daha güçlü yaşamakta olduğunun en iyi tanıtı günümüzdür. Çünkü şu satırları yazmakta olduğum bugün,^[60] Avrupa ve Amerika proletaryası, ilk kez seferber edilmiş olan, *tek bir* ordu olarak, *tek bir* bayrak altında, *tek bir* ivedi amaç için –1866’da Entemasyonalin Cenevre Kongresi, ve gene 1889’da Paris İşçi Kongresi tarafından ilân edildiği gibi, sekiz saatlik normal işgününün yasalaşması için–seferber edilmiş olan savaş kuvvetlerini gözden geçiriyor. Ve bugünkü görkemli gösteri, bütün ülkelerin kapitalistlerine ve toprakbey-

lerine, bütün ülkelerin işçilerinin bugün gerçekten de birleşmiş oldukları gerçeğini gösterecektir.

Bir de Marx bunu kendi gözleriyle görebilmek için hâlâ yanımda olsaydı!

Londra, 1 Mayıs 1890

FRIEDRICH ENGELS

Manifesto'nun
1890'da Londra'da çıkan
Almanca baskısında yayınlanmıştır.

1892 LEHÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Komünist Manifesto'nun yeni bir Lehçe baskısının zorunlu hale gelmiş olması, çeşitli düşüncelere yolaçmaktadır. [sayfa 126]

Birincisi, *Manifesto*'nun, son zamanlarda, Avrupa kıtasında büyük sanayi gelişmesinin bir göstergesi haline gelmiş olması dikkate değerdir. Belirli bir ülkede büyük sanayi genişlemesi oranında o ülkenin işçileri arasında, işçi sınıfı olarak, mülk sahibi sınıflar karşısındaki konumları konusunda aydınlanma özlemi de büyümekte, sosyalist hareket bunlar arasında yaygınlaşmakta ve *Manifesto*'ya olan talep artmaktadır. Böylece, yalnızca işçi hareketinin durumu değil, büyük sanayi gelişme derecesi de, her ülkede, *Manifesto*'nun o ülke dilinde dağıtılan nüsha sayısı ile oldukça doğru bir biçimde ölçülebilir.

Buna göre, bu yeni Lehçe baskı, Polonya sanayiinde kesin bir ilerlemeyi göstermektedir. Ve on yıl önce yayınlanmış baskısından bu yana bu ilerleme gerçekten de olmuştur, bu konuda hiç bir kuşkuyla yer olamaz. Rus Polonyası, Kongre Polonyası,^[61] Rus imparatorluğunun büyük sanayi bölgesi haline gelmiştir. Rusya'nın büyük sanayiinin gelişigüzel dağılmış olmasına karşılık –bir kısmı Finlandiya Körfezi civarına, diğeri merkeze (Moskova ve Vladimir), bir üçüncüsü Karadeniz ve Hazer denizi kıyılarına, ve diğerleri de başka yerlere dağılmıştır–, Polonya sanayii, nispeten küçük bir alan içerisine sıkışmıştır ve böylesine bir yoğunlaşmadan ileri gelen üstünlüklere ve sakıncalara sahiptir. Rakip Rus fabrikatörleri, Polonyalıları ruslaştırma arzusuyla yanıp tutuşuyor olmalarına karşın, Polonya'ya karşı koruyucu gümrükler isteminde bulunmakla, bu

üstünlükleri kabullenmiş oldular. Sakıncalar –Polonyalı fabrikatörler ve Rus hükümeti açısından– kendilerini, sosyalist düşüncelerin Polonyalı işçiler arasında hızla yayılışında ve *Manifesto*'ya olan talebin büyümesinde de göstermektedir.

Ama Polonya sanayiinin Rusya'ninkini geride bırakan hızlı gelişimi, kendi payına, Polonya halkının tükenmez yaşam gücünün yeni bir kanıtı ve yaklaşmakta olan ulusal kurtuluşunun yeni bir güvencesidir. Ve bağımsız güçlü bir Polonya'nın yeniden kurulması yalnızca Polonyalıları değil, hepimizi ilgilendiren bir sorundur. Avrupa ulusları arasında içtenlikli bir uluslararası işbirliği, ancak eğer bu ulusların herbiri kendi ülkelerinde tamamıyla özerkseler olanaklıdır.

Sonuç olarak, burjuvazinin işinin proletarya bayrağı ^[sayfa 127] altında proleter savaşçılara yaptırmakla kalmış olan 1848 Devrimi, vasiyetnamesinin icracıları Louis Bonaparte ve Bismarck'ın aracılığıyla, İtalya'nın, Almanya'nın ve Macaristan'ın da bağımsızlığını sağlamıştır; ama 1792'den bu yana devrim için bu üçünün birarada yaptıklarından daha çoğunu yapmış olan Polonya, 1863'te on kat daha büyük Rus kuvveti karşısında boyun eğdiğinde, tek başına bırakılmıştı. Soyluluk, Polonya'nın bağımsızlığını ne koruyabilir ne de tekrar elde edebilirdi; bugün ise bu bağımsızlık, burjuvazi için en azından önemsizdir. Ama bu Avrupa uluslarının uyumlu işbirliği için gene de bir zorunluluktur.* Bu, ancak genç Polonya proletaryası tarafından elde edilebilir, ve ancak bu ellerde güvenlik içinde bulunur. Çünkü Polonya'nın bağımsızlığına Avrupa'nın geriye kalan işçileri de, bizzat Polonyalı işçiler kadar gerek duyuyorlar.

Londra, 10 Şubat 1892

FRİEDRİCH ENGELS

Przedsвіт, 27 Şubat 1892,
n° 35, ve K. Marx i F. Engels,
Manifest Komunistyczny,
Londyn, 1892'de yayınlanmıştır.

* Lehçe baskısında bu tümce atlanmıştır. -Ed.

1893 İTALYANCA BASKIYA ÖNSÖZ

İ t a l y a n O k u r a

Komünist Parti Manifestosu'nun yayınlanışının, 18 Mart 1848 ile, o güne dek bölünmelerle ve iç çelişmelerle zayıflamış ve böylece yabancı egemenlik altına düşmüş, biri Avrupa kıtasının, ötekisi Akdeniz'in merkezinde yer alan iki ulusun silahlı ayaklanmaları olan Milano ve Berlin devrimleri ile çakıştığı söylenebilir. İtalya'nın Avusturya İmparatoruna bağımlı olmasına karşılık, Almanya Rus çarının, daha dolaylı olsa bile daha az etkin olmayan boyunduruğu altına girdi. 18 Mart 1848'in sonuçları, hem İtalya'yı ve hem de Almanya'yı bu yüzkarasından kurtardı; bu iki büyük ^[sayfa 128] ulus, 1848'den 1871'e kadar geçen zaman içerisinde yeniden kurulabilmişler ve her nasılsa kendi başlarına kalabilmişlerse, bu, Karl Marx'ın dediği gibi, 1848 Devrimini bastırılanların, kendilerine karşın gene de bu devrimin vasiyetnamesinin icracıları olmaları sayesinde dir.

Bu devrim her yerde işçi sınıfının eseri olmuştur; barikatları kuran ve bunu hayatıyla ödeyen işçi sınıfıydı. Hükümeti devirmekle niyeti, açıkça, burjuva rejimini devirmek olanlar yalnızca Paris işçileriydi. Ama, kendi sınıfları ile burjuvazi arasındaki o uzlaşmaz karşıtlığın bilincinde olsalar bile, gene de, ne ülkenin ekonomik gelişmesi, ne de Fransız işçi kitlesinin zihinsel gelişmesi, henüz toplumsal bir yeniden kuruluşu olanaklı kılacak aşamaya ulaşmış değildi. Bu nedenle, devrimin meyvelerini toplayan, son tahlilde, kapitalist sınıf oldu. Öteki ülkelerde, İtalya'da, Almanya'da, Avusturya'da, işçiler, daha baştan, burjuvaziye iktidara getirmekten başka bir şey yapmadılar. Ama herhangi bir ülkede ulusal bağımsızlık olmadıkça, burjuvazinin egemenliği olanaksızdır. Bu yüzden, 1848 Devrimi, o zamana dek birlik ve özerklikten yoksun bulunan uluslara, kendisiyle birlikte, birlik ve özerklik getirmek zorunda kaldı: İtalya'ya, Almanya'ya, Macaristan'a. Sıra Polonya'ya da gelecektir.

Böylece, 1848 Devrimi bir sosyalist devrim olmamışsa da, bunun için yol açmış, ortam hazırlamıştır. Büyük sanayiinin bütün ülkelerde gelişmesiyle birlikte, burjuva rejimi, son kırkbeş yıl içerisinde, ortaya, her yerde, kalabalık, yoğun ve güçlü bir proletarya çıkardı. Böylece, *Manifesto*'nun dilini kullanacak olursak, kendi

mezar kazıcılarını yarattı. Her ülkenin özerkliği ve birliği sağlanmadıkça, proletaryanın uluslararası birliğini ya da bu ulusların ortak amaçlara doğru barışçı ve akılcı bir işbirliğini gerçekleştirmek olanaksız olacaktır. İtalyan, Macar, Alman, Polonyalı ve Rus işçilerin 1848 öncesi siyasal koşullar altında uluslararası eylem ortaklığı yaptıklarını düşünün bir!

Böylece, 1848'de verilen savaşlar boşuna verilmemişlerdir. Bizi o devrimci dönemden ayıran kırkbeş yıl da boşa gitmemiştir. Meyveler olgunlaşıyor, ve benim bütün dileğim, *Manifesto*'nun ilk yayınlanması nasıl uluslararası devrimin [sayfa 129] habercisi olduysa, bu İtalyanca çevirinin yayınlanışının da İtalyan proletaryasının zaferinin habercisi olabilmesidir.

Manifesto, kapitalizmin geçmişte oynadığı devrimci rolün tam hakkını vermektedir. İlk kapitalist ulus İtalya idi. Feodal ortaçağın sonuna ve modern kapitalist çağın başlangıcına, dev bir kişi damgasını vurdu: hem ortaçağın son şairi ve hem de modern zamanların ilk şairi bir İtalyan, Dante. 1300'de olduğu gibi, bugün de, yeni bir tarihsel çağ yaklaşıyor. İtalya, bize, bu yeni, proleter çağın doğuş anına damgasını vuracak yeni Dante'yi verecek mi? [sayfa 130]

Londra, 1 Şubat 1893

FRIEDRICH ENGELS

Karlo Marx e Federico Engels,
Il Manifesto del Partito Comunista,
Milano 1893'te yayınlamıştır.

KOMÜNİST PARTİ MANİFESTOSU^[49]

Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor – Komünizm hayaleti. Eski Avrupa'nın bütün güçleri bu hayaleti defetmek üzere kutsal bir ittifak içine girdiler: Papa ile Çar, Metternich ile Guizot, Fransız radikalleri ile Alman polis ajanları.

Muhalifleri tarafından komünist olmakla suçlanmamış muhalefet partisi nerede vardır? Bu lekeleyici komünizm suçlamasını, daha ilerici muhalefet partilerine olduğu kadar, gerici hasımlarına karşı da gerisin geriye fırlatmamış muhalefet nerede vardır?

Bu olgudan iki şey çıkıyor:

I. Komünizmin kendisi, daha şimdiden, bütün Avrupa güçleri tarafından bir güç olarak tanınmıştır.

II. Komünistlerin açıkça, tüm dünyanın karşısında, görüşlerini, amaçlarını, eğilimlerini yayınlamalarının ve bu Komünizm Hayaleti masalına partinin kendi Manifestosu ^[sayfa 131] ile karşılık

vermelerinin zamanı çoktan gelmiştir.

Bu amaçla, çeşitli milliyetlerden komünistler, Londra'da toplanmışlar ve İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, Flemenk ve Danimarka dillerinde yayınlanmak üzere, aşağıdaki Manifestoyu kaleme almışlardır.

I. BURJUVALAR VE PROLETERLER*

Şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi,** sınıf savaşımının tarihidir.

Özgür insan ile köle, patrisyen ile pleb, bey ile serf, lonca ustası*** ile kalfa, tek sözcükle, ezen ile ezilen birbirleriyle sürekli karşı-karşıya gelmişler, kesintisiz, kimi zaman üstü örtülü, kimi zaman açık bir savaş, her keresinde ya toplumun tümüyle devrimci bir yeniden kuruluşuyla, ya da çatışan sınıfların birlikte mahvolmalarıyla sonuçlanan bir savaş sürdürmüşlerdir.

Tarihin daha önceki çağlarında, hemen her yerde, çeşitli zümreler halinde karmaşık bir toplum düzeni, çok çeşitli bir toplumsal mevki derecelenmesi buluyoruz. Eski Roma'da patrisyenleri, şövalyeleri, plebleri, köleleri; ortaçağda feodal beyleri, vasalları, lonca ustalarını, kalfaları, çırakları,**** serfleri; bu sınıfların hemen hepsinde, gene, alt derecelenmeleri [sayfa 132] görüyoruz.

* Burjuvazi ile, modern kapitalistlerin sınıfın, toplumsal üretim araçlarının sahipleri ve ücretli emek kullananlar kastediliyor. Proletarya ile ise, kendilerine ait hiç bir üretim aracına sahip olmadıklarından, yaşamak için işgüçlerini satmak durumunda kalan modern ücretli emekçiler sınıfı. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.]

** Yani yazılı tarih. 1847'de, toplumun tarih-öncesi, kaydedilmiş tarih-öncesinde varolmuş toplumsal örgütlenme henüz tamamiyle bilinmiyordu. O tarihten bu yana, Haxthausen, Rusya'da, ortak toprak mülkiyetini keşfetti. Maurer bunun, tarihte bütün Cermen ırklarının geldikleri toplumsal temel olduğunu tanıtladı, ve giderek köy topluluklarının [Almanca baskılarda "ortak toprak mülkiyetine dayanan köy topluluklarının" deniliyor. -ç.] Hindistan'dan İrlanda'ya kadar her yerde toplumun ilkel biçimi oldukları görüldü. Bu ilkel komünist toplumun iç örgütlenmesi tipik biçimiyle Morgan'ın gens'in gerçek niteliğini ve aşiret ile olan ilişkisini ortaya koyan üstün keşfiyle açığa çıktı. Bu ilkel toplulukların dağılmasıyla, toplumun ayrı ayrı ve nihayet uzlaşmaz karşıtlıktaki sınıflar olarak farklılaşması başladı. Bu dağılıma sürecini *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats*, 2. baskı, Stuttgart 1886'da izlemeye çalıştım. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya, ve -son tümce hariç- 1890 Almanca baskıya notu.]

*** Lonca ustası yani bir loncanın asal üyesi, bir loncanın başı değil, lonca içinde bir usta. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.]

**** 1848, 1872, 1883 ve 1890 Almanca baskılarda, "kalfaları, çırakları" yerine "kalfaları" ("Geseller") deniliyor. -Ed.

Feodal toplumun yıkıntıları arasından uç vermiş olan modern burjuva toplumu, sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırmadı. Yeni sınıflar, yeni baskı koşulları, eskilerin yerine yeni savaşım biçimleri getirmekle kaldı.

Ne var ki, bizim çağımızın, burjuvazinin çağının ayrıncı özelliği, sınıf karşıtlıklarını basitleştirmiş olmasıdır. Tüm toplum, giderek daha çok iki büyük düşman kampa, doğrudan birbirlerinin karşısına dikilen iki büyük sınıfa bölünüyor: Burjuvazi ve Proletarya.

Ortaçağın serflerinden, ortaya, ilk kentlerin ayrıncılıklı kentlileri çıktı. Bu kentlilerden de burjuvazinin ilk öğeleri gelişti.

Amerika'nın keşfi, Ümit Burnu'nun dolaşılması, ortaya çıkmakta olan burjuvazi için yeni alanlar açtı. Doğu Hindistan ve Çin pazarları, Amerika'nın sömürgeleştirilmesi, sömürgelerle ticaret, değişim araçlarındaki ve genel olarak metaldaki artış, ticarete, gemiciliğe, sanayiye o güne dek görülmemiş bir atılım, ve böylelikle, çöküş halindeki feodal toplumunun devrimci ögesine de hızlı bir gelişim getirdi.

Sınai üretimin kapalı loncalar tarafından tekelleştirildiği feodal sanayi sistemi,* yeni pazarların büyüyen gereksinmelerine artık yetmiyordu. Onun yerini manüfaktür sistemi aldı. Lonca ustaları imalâtçı orta sınıf** tarafından bir kenara itildiler; farklı lonca birlikleri arasındaki işbölümü, tek tek her atölye içindeki işbölümü karşısında yok oldu.

Bu arada, pazarlar durmaksızın büyümeye, talep durmaksızın yükselmeye devam etti. Manüfaktür bile artık yeterli değildi. Bunun üzerine, buhar ve makine, sınai üretimi devrimciyeştirdi. Manüfaktürün yerini dev modern sanayi, sanayici orta sınıfın yerini, sanayici milyonerler, tüm sanayi ordularının önderleri, modern burjuvazi aldı.

Modern sanayi,*** Amerika'nın keşfinin temellerini attığı dünya pazarını kurdu. Bu pazar, ticarete, gemiciliğe, [sayfa 133] kara ulaştırmacılığın büyük bir gelişme kazandırdı. Bu gelişme de,

* Almanca baskılarda tümcecğin başlangıcı şöyle: "Sanayiye daha önceki feodal, ya da lonca örgütü". -Ed.

** Almanca baskılarda, burada ve daha ileride, "orta sınıf" yerine, "orta tabaka" ("Mittelstand") deniliyor. -Ed.

*** Almanca baskılarda, burada ve daha ileride "modern" yerine, "büyük" deniliyor. -Ed.

sanayiın yayılmasını etkiledi; ve sanayiın, ticaretin, gemiciliğin, demiryollarının genişlemesine orantılı olarak, burjuvazi de aynı oranda gelişti, sermayesini artırdı ve ortaçağdan kalma bütün sınıfları geri plana itti.

Böylece, modern burjuvazinin kendisinin, nasıl uzun bir gelişim yolunun, üretim ve değişim biçimlerindeki bir dizi devrimlerin ürünü olduğunu görüyoruz.

Burjuvazinin gösterdiği her gelişmeye, bu sınıfın* buna denk düşen bir siyasal ilerlemesi eşlik etti. Feodal soyluluğun egemenliği altında ezilen bir sınıf,** ortaçağ komününde*** silahlı ve kendi kendini yöneten bir topluluk olan; şurada bağımsız kentsel cumhuriyet (İtalya ve Almanya'da olduğu gibi), burada monarşinin vergi mükellefi "üçüncü katman" olan (Fransa'da olduğu gibi),**** daha sonraları, asıl manüfaktür döneminde, soyluluğa karşı bir denge unsuru olarak ya yan-feodallere***** ya da mutlak monarşiye hizmet eden ve, aslında, genel olarak büyük monarşilerin temel taşı olan burjuvazi, en sonunda, modern sanayiın ve dünya pazarının kurulmasından bu yana, modern temsili devlette siyasal egemenliği tamamıyla ele geçirdi.

Modern devletin yönetimi, tüm burjuvazinin ortak işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey değildir.

Burjuvazi tarihte son derece devrimci bir rol oynadı.

Burjuvazi, üstünlüğü ele geçirdiği***** her yerde, bütün feodal, ataerkil, romantik ilişkilere son verdi. İnsanı "doğal efendiler"ine bağlayan çok çeşitli feodal bağları acımasızca kopardı, ve insan ile insan arasında, çıplak özçıkardan, [sayfa 134] katı "nakit

* "Bu sınıfın" sözcükleri, 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

** Almanca baskılarda "sınıf" yerine "tabaka" deniliyor. -Ed.

*** "Komün", doğmakta olan, kentlilerin kendi feodal beylerinden ve efendilerinden "Üçüncü Katman" olarak yerel öz-yönetim ve siyasal haklarını elde etmezden önce bile Fransa'da aldıkları addi. Genel olarak söylemek gerekirse, burada, burjuvazinin iktisadi gelişimi için İngiltere, siyasal gelişimi için de Fransa tipik ülke olarak alınmıştır. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.]

Bu İtalya ve Fransa kentlilerinin kendi kentsel topluluklarına, feodal beylerinden ilk öz-yönetim haklarını satın almalarından ya da koparmalarından sonra verdikleri addi. [Engels'in 1890 Almanca baskıya notu.]

**** "Ortaçağ" ("İtalya ve Almanya'da olduğu gibi"), ("Fransa'da olduğu gibi") sözcükleri, 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

***** Almanca baskılarda "yan-feodallere" yerine "tabakalara" deniliyor. -Ed.

***** Almanca baskılarda, "üstünlüğü ele geçirdiği" yerine, "iktidara geldiği" deniliyor. -ç.

ödeme”den başka hiç bir bağ bırakmadı. Dinsel tutkuların, şövalyece coşkunun, darkafalı duygusallığın en ilâhi vecde gelmelerini, bencil hesapların buzlu sularında boğdu. Kişisel değeri, değişim-değerine indirgedi, ve sayısız yokedilemez ayrıcalıklı özgürlüklerin yerine, o tek insafsız özgürlüğü, ticaret özgürlüğünü koydu. Tek sözcükle, dinsel ve siyasal yanılısamlarla perdelenmiş sömürünün yerine, açık, utanmaz, dolaysız, kaba sömürüyü koydu.

Burjuvazi, şimdiye dek saygı duyulan ve saygılı bir korkuyla bakılan bütün mesleklerin halelerini söküp attı. Doktoru, avukatı, rahibi, şairi, bilim adamını kendi ücretli emekçisi durumuna getirdi.

Burjuvazi, aile ilişkisindeki duygusal peçeyi yırtıp attı ve bunu salt bir para ilişkisine indirgedi.

Burjuvazi, gericilerin o çok hayran oldukları ortaçağın kaba kuvvet gösterisinin nasıl en hareketsiz tembelliğin bir tamamlayıcısı olduğunu açığa çıkardı. İnsan faaliyetinin neler yaratabileceğini ilk gösteren o oldu. Mısır piramitlerini, Roma'nın su kemerlerini ve Gotik katedralleri kat be kat aşan şaheserler yarattı; daha önceki bütün tarihsel göçleri ve haçlı seferlerini gölgede bırakan seferler düzenledi.

Burjuvazi, üretim araçlarını, ve böylelikle üretim ilişkilerini ve, onlarla birlikte, toplumsal ilişkilerin tümünü sürekli devrimcileştirmeksizin varolamaz. Daha önceki bütün sanayici sınıfların ilk varlık koşulu, bunun tersine, eski üretim biçimlerinin değişmeksizin korunmasıydı. Üretimin sürekli altüst oluşu, bütün toplumsal koşullardaki düzenin kesintisiz bozuluşu, sonu gelmez belirsizlik ve hareketlilik, burjuva çağını bütün daha öncekilerden ayırır. Bütün sabit, donmuş ilişkiler, beraberlerinde getirdikleri eski ve saygıdeğer önyargılar ve görüşler ile birlikte tasfiye oluyorlar, bütün yeni oluşmuş olanlar kemikleşmeden eskiyorlar. Yerleşmiş olan ne varsa eriyip gidiyor, kutsal olan ne varsa lânetleniyor, ve insan, kendi gerçek yaşam koşullarına ve hemcinsiyle olan ilişkilerine nihayet ayık kafa ile bakmak zorunda kalıyor.

Ürünleri için sürekli genişleyen bir pazar gereksinmesi, burjuvaziye, yeryüzünün dörtbir yanına kovalıyor. Her yerde barınmak, her yere yerleşmek, her yerde bağlantılar kurmak [sayfa 135] zorundadır.

Burjuvazi, dünya pazarnı sömürmekle, her ülkenin üretimine ve tüketimine kozmopolit bir nitelik verdi. Gericileri derin kedere

boğarak, sanayiın ayakları altında üzerinde durmakta olduğu ulusal temeli çöküp aldı. Eskiden kurulmuş bütün ulusal sanayiler yıkıldılar ve hâlâ da her gün yıkılıyorlar. Bunlar, kurulmaları bütün uygar uluslar için bir ölüm-kalım sorunu haline gelen yeni sanayiler tarafından, artık yerli hammaddeleri değil, en ücra bölgelerden getirilen hammaddeleri işleyen sanayiler, ürünleri yalnızca ülke içinde değil, yeryüzünün her kesiminde tüketilen sanayiler tarafından yerlerinden ediliyorlar. O ülkenin üretimiyle karşılanan eski gereksinmelerin yerini, karşılanmaları uzak ülkelerin ve iklimlerin ürünlerini gerektiren yeni gereksinmeler alıyor. Eski yerel ve ulusal kapalılığın ve kendi kendine yeterliliğin yerini, ulusların çok yönlü ilişkilerinin, çok yönlü karşılıklı bağımlılığının aldığını görüyoruz. Ve maddi üretimde olan, zihinsel üretimde de oluyor. Tek tek ulusların zihinsel yaratımları, ortak mülk haline geliyor. Ulusal tek yanlılık ve darkafalık giderek olanaksızlaşıyor ve sayısız ulusal ve yerel yazınlardan ortaya bir dünya yazını çıkıyor.

Burjuvazi, bütün üretim araçlarındaki hızlı iyileşme ile, son derece kolaylaşmış haberleşme araçları ile, bütün ulusları, hatta en barbar olanları bile, uygarlığın içine çekiyor. Ucuz meta fiyatları, bütün Çin setlerini yerlebir ettiği, barbarların inatçı yabancı düşmanlığını teslim olmaya zorladığı ağır topları oluyor. Bütün ulusları, yoketme tehdidiyle, burjuva üretim biçimini benimsemeye zorluyor; onları uygarlık dediği şeyi benimsemeye, yani bizzat burjuva olmaya zorluyor. Tek sözcükle, kendi hayalindeki benzer bir dünya yaratıyor.

Burjuvazi, kırı kentlerin egemenliğine soktu. Çok büyük kentler yarattı, kentsel nüfusu, kıra kıyasla, büyük ölçüde artırdı, ve böylece, nüfusun oldukça büyük bir kısmını kırsal yaşamın bölünmüşünden kurtardı. Kırı nasıl kentlere bağımlı kıldıysa, barbar ve yarıbarbar ülkeleri de uygar olanlara, köylü ulusları burjuva uluslara, Doğuyu Batıya bağımlı kıldı. [sayfa 136]

Burjuvazi, nüfusun, üretim araçlarının ve mülkiyetin dağılık durumuna giderek daha çok son veriyor. Nüfusu biraraya toplamış, üretim araçlarını merkezileştirmiş, ve mülkiyeti birkaç elde yoğunlaştırmıştır. Bunun zorunlu sonucu, siyasal merkezileşme oldu. Aynı çıkarlara, yasalara, hükümetlere ve vergi sistemlerine sahip bağımsız ya da birbirleriyle gevşek bağlara sahip eyaletler, tek bir hükümete, tek bir hukuk düzenine, tek bir ulusal sınıf çıkanna, tek

bir sınıra ve tek bir gümrük tarifesine sahip tek bir ulus içinde bir araya geldiler.

Burjuvazi, ancak yüzyılı bulan egemenliği sırasında, daha önceki kuşakların tümünün yaratmış olduklarından daha yoğun ve çok daha büyük üretici güç yarattı. Doğa güçlerine egemen olunması, makine, kimyanın sanayie ve tarıma uygulanması, buharlı gemiler, demiryolları, elektrik telgrafı, koskoca kıtaların tarıma açılması, nehirlerin suyolları haline getirilmesi, yerden bitercesine nüfus çoğalması toplumsal emeğin bağnında böylesine üretici güçlerin yatmakta olduğunu daha önceki hangi yüzyıl sezebilmıştır?

Şu halde görüyoruz ki: burjuvazinin kendisini onlara dayanarak güçlendirdiği üretim ve değişim araçları, feodal toplum içerisinde yaratılmışlardır. Bu üretim ve değişim araçlarının gelişiminin belirli bir aşamasında, feodal toplumun üretimde ve değişimde bulunduğu koşullar, tarımın ve imalât sanayiinin feodal örgütlenmesi, tek sözcükle, feodal mülkiyet ilişkileri, gelişmiş bulunan üretici güçlere artık ayak uyduramaz hale geldiler;* bir o kadar ayakbağı oldular. Bunlar kınılmalıydılar; kırıldılar.

Bunların yerini, kendisine uygun düşen bir toplumsal ve siyasal yapı ile, ve burjuva sınıfının iktisadi ve siyasal egemenliği ile birlikte, serbest rekabet aldı.

Gözlerimizin önünde buna benzer bir hareket yer alıyor. Kendi üretim, değişim ve mülkiyet ilişkileri ile modern burjuva toplumu, böylesine devasa üretim ve değişim araçları yaratmış bulunan bu toplum, ölümler diyarının büyüleriyle harekete geçirdiği güçleri artık kontrol edemeyen büyücüye benziyor. Sanayiinin ve ticaretin tarihi, on yıllardan beri, [sayfa 137] modern üretici güçlerin, modern üretim koşullarına karşı, burjuvazinin ve onun egemenliğinin varlık koşulu mülkiyet ilişkilerine karşı isyanının tarihinden başka bir şey değildir. Bu konuda, tüm burjuva toplumunun varlığını dönemsel yinelenmeleriyle her keresinde daha tehdit edici bir biçimde sorguya çeken ticari bunalımların sözünü etmek yeterlidir. Bu bunalımlar sırasında yalnızca mevcut ürünlerin değil, daha önceleri yaratılmış üretici güçlerin de büyük bir kısmı dönemsel olarak tahrif ediliyor. Bu bunalımlar sırasında, daha önceki bütün çağlar-

* Almanca baskılar şunu da ekliyorlar: "üretimi geliştirecek yerde onu engellediler".
-Ed.

da anlamsız görülecek bir salgın* başgösteriyor – aşırı üretim salgını. Toplum kendisini birdenbire, gerisin geriye, geçici bir barbarlık durumuna sokulmuş buluyor; sanki bir kıtlık, genel bir yıkım savaşı, bütün geçim araçları ikmalini kesmiştir; sanki sanayi ve ticaret yok edilmiştir; peki ama, neden? Çünkü çok fazla uygarlık, çok fazla geçim aracı, çok fazla sanayi, çok fazla ticaret vardır da ondan. Toplumun elindeki üretici güçler, burjuva mülkiyet ilişkilerinin** ilerlemesine artık hizmet etmiyor; tersine, bunlar, kendilerine ayakbağı olan bu ilişkiler için çok güçlü hale gelmişlerdir, ve bu ayakbağlarından kurtuldukları anda, burjuva toplumunun tamamına düzensizlik getiriyor, burjuva mülkiyetinin varlığını tehlikeye sokuyorlar. Burjuva toplum koşulları, bunların yarattığı zenginliği kucaklayamayacak denli dardır. Peki, burjuvazi bu bunalımları nasıl atlatıyor? Bir yandan üretici güçlerin büyük bir kısmını zorla yok ederek; öte yandan yeni pazarlar ele geçirerek, ve eskilerini de daha kapsamlı bir biçimde sömürerek. Yani, daha yaygın ve daha yıkıcı bunalımlar hazırlayarak, ve bunalımları önleyen araçları azaltarak.

Burjuvazinin feodalizmi yerlebir ettiği silahlar, şimdi, burjuvazinin kendisine karşı çevrilmiştir.

Ama burjuvazi kendisine ölüm getiren silahları yaratmakla kalmamış; bu silahları kullanacak insanları da varetmiştir, –modern işçi sınıfını– proleterleri.***

Burjuvazi, yani sermaye, hangi oranda geliyorsa, proleterya da, modern işçi sınıfı da aynı oranda gelişiyor –iş [sayfa 138] buldukları sürece yaşayan ve emekleri sermayeyi artırdığı sürece iş bulan bir emekçiler sınıfı. Kendilerini parça parça satmak zorunda olan bu emekçiler, bütün öteki ticaret nesnelere gibi, bir metadırlar, ve bunun sonucu olarak, rekabetin bütün iniş çıkışlarına, pazanın bütün dalgalanmalarına açıktırlar.

Yaygın makine kullanımı ve işbölümü yüzünden, proleterin işi, tüm bireysel niteliğini, ve bunun sonucu olarak da, çalışan insan için tüm çekiciliğini yitirmiştir. Kendisi makinenin bir eklentisi haline geliyor, ve ondan beklenen yalnızca en basit, en tekdüze ve en kolay edinilen hüner oluyor. Dolayısıyla, bir işçinin üretim mali-

** Almanca baskılarda “bir toplumsal salgın” deniliyor. -Ed.

*** 1848 Almanca baskılarda, “burjuva uygarlığının ve burjuva mülkiyet ilişkilerinin” deniliyor. -Ed.

*** Almanca baskılarda, “modern işçileri, proleterleri” deniliyor. -Ed.

yeti, hemen tamamıyla, kendi bakımı ve neslinin çoğalması için gerek duyduğu geçim araçlarından ibaret oluyor. Ama bir metan, ve dolayısıyla emeğin de fiyatı,^[62] kendi üretim maliyetine eşittir. Dolayısıyla, işin iğrençliği arttığı oranda ücret azalıyor. Dahası, makine kullanımı ve işbölümü hangi oranda artıyorsa, ister çalışma saatlerinin uzatılması ile, ister belli bir zamanda çıkarılması gereken işin artırılması ile, ya da ister makinelerin hızının artırılması, vb. ile olsun, işin ağırlığı* da aynı oranda artıyor.

Modern sanayi, ataerkil ustanın küçük atölyesini sanayi kapitalistinin büyük fabrikası haline getirmiştir. Fabrikaya dolmuş emekçi yığınları, askerler gibi örgütlenmişlerdir. Sanayi ordusunun erleri olarak mükemmel bir subaylar ve çavuşlar hiyerarşisinin komutası altına sokulmuşlardır. Yalnızca burjuva sınıfının ve burjuva devletin kölesi olmakla kalmıyorlar, makine tarafından, denetleyici tarafından ve, hepsinden çok, tek tek burjuva imalâtçıların kendileri tarafından gün be gün, saat be saat köleleştiriliyorlar. Bu despotluk, amaç ve hedefinin kazanç olduğunu ne denli açıkça ilân ederse, o denli bayağı, o denli nefret uyandırıcı, o denli öfke yaratıcı oluyor.

El emeğinin içerdiği hüner ve güç harcaması ne denli az olursa, bir başka deyişle, modern sanayi ne denli gelişirse, erkeğin emeğinin yerini o denli kadınınkı** alır. Yaş ve cinsiyet farklılıklarının işçi sınıfı için artık herhangi bir ^[sayfa 139] ayıncı toplumsal geçerliliği yoktur. Bunların hepsi de, kullanılmaları, yaşlarına ve cinsiyetlerine bağlı olarak, az ya da çok pahalı iş araçlarıdır.

Fabrikatör tarafından sömürülmesi son bulup ücretini nakit olarak alır almaz, emekçinin üzerine burjuvazinin öteki kesimleri, ev sahibi, dükkâncı, tefeci, vb. çullandır.

Orta sınıfın alt tabakaları*** –küçük çapta ticaretle uğraşanlar, dükkâncılar, ve genellikle emekli olmuş esnaflar,**** zanaatçılar ve köylüler– bütün bunlar, kısmen kendi küçük sermayelerinin modern sanayi için işletildiği ölçekte bakımından yetersiz kalması ve büyük kapitalistlerle rekabette yenik düşmeleri yüzünden, ve

* Almanca baskılarda, “emek miktarı” deniliyor. -Ed.

** 23 sayfalık 1848 Almanca baskıda, “kadınınkı ve çocuğunki” deniliyor. -Ed.

*** Almanca baskılarda “eski orta tabakanın alt kesimleri” deniliyor. -Ed.

**** Almanca baskılarda, “ve genellikle emekli olmuş esnaflar” yerine “ve rantiyeler” deniliyor. -Ed

kısmen de bunların özel hünerlerinin yeni üretim yöntemleri karşı-sında değerini yitirmesi yüzünden, giderek proletaryaya kaşıyorlar.

Proletarya çeşitli gelişme aşamalarından geçer. Doğmasıyla birlikte, burjuvaziye karşı mücadelesi de başlar.* Savaşım başlan-ıta tek tek işçiler tarafından, sonra bir fabrikadaki işçiler tarafın-dan, sonra da bir işkolunun bir yöredeki işçileri tarafından, onları doğrudan sömüren tek tek burjuvalara karşı yürütülür. Saldınlarnı burjuva üretim koşullarına karşı değil, bizzat üretim araçlarına karşı yöneltirler;** kendi emekleriyle rekabet eden yabancı malları imha ederler, makineleri parçalarlar, fabrikaları ateşe verirler, ortaçağ işçilerinin ortadan kalkmış statüsünü zor yoluyla geri getirmeye çalışırlar.

Bu aşamada emekçiler hâlâ tüm ülkeye dağılmış ve karşılıklı rekabet yüzünden parçalanmış düzensiz*** bir yığın oluştururlar. Herhangi bir yerde daha toplu organlar oluşturmak üzere biraraya gelseler de, bu henüz kendi etkin birliklerinin sonucu değil, kendi siyasi amaçlarına varmak için tüm proletaryayı harekete geçir-mek zorunda kalan ve, dahası, bir süre için bunu başaran burjuva-zinin kendi birliğinin sonucudur. [sayfa 140] Bu aşamada, demek ki, proleterler kendi düşmanları ile değil, düşmanlarının düşmanları ile, mutlak monarşi kalıntıları, toprak sahipleri, sanayici olmayan burjuvazi, küçük-burjuvazi ile savaşırlar. Böylece, tüm tarihsel hare-ket burjuvazinin ellerinde yoğunlaşır; bu biçimde elde edilen her zafer, burjuvazinin zaferidir.

Ama, sanayiin gelişmesiyle, proletarya, yalnız sayıca artmakla kalmaz, daha büyük yığınlar halinde yoğunlaşır, gücü büyür ve bu gücü daha çok hisseder. Proletarya saflarındaki farklı çıkarlar ve yaşam koşulları, makinenin tüm emek ayrılıklarını silmesi ve hemen her yerde ücretleri aynı düşük düzeye indirmesi oranında giderek daha çok eşitlenirler. Burjuvazi arasındaki büyüyen rekabet ve bunun sonucu ortaya çıkan ticari bunalımlar, işçi ücretlerini dur-madan dalgalandırır. Makinelerdeki sonu gelmez iyileşme, durma-dan daha hızlı gelişerek, bunların geçimlerini giderek daha çok

* Almanca baskılarda paragraf burada bitiyor ve bunu izleyen tümce ile yeni bir paragraf başlıyor.

** Almanca baskılarda, "Saldınlarnı yalnızca burjuva üretim koşullarına karşı yöneltmekle kalmazlar, bizzat üretim araçlarına karşı da yöneltirler" deniliyor. -Ed.

*** Bu sözcük 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

güvensiz yapar; tek tek işçiler ile tek tek burjuvalar arasındaki çatışmalar, giderek daha çok iki sınıf arasındaki çatışma niteliğini alır. Bunun üzerine, işçiler, burjuvalara karşı birlikler (sendikalar)* oluşturmaya başlarlar; ücret hadlerini yüksek tutmak için biraraya gelirler; zaman zaman çıkan isyanlar için önceden hazırlık yapmak üzere kalıcı demekler kurarlar. Şurada burada, savaşım, ayaklanma halini alır.

Zaman zaman işçiler galip gelirler, ama ancak bir süre için. Savaşlarının gerçek meyveleri o andaki sonuçlarda değil, işçilerin durmadan genişleyen birliğinde yatar. Modern, sanayi tarafından yaratılan gelişkin haberleşme araçları bu birliğe yardımcı olur ve bu, aynı aynı yerlerdeki işçileri birbirleriyle ilişki içine sokar. Hepsi de aynı nitelikteki sayısız yerel savaşımın, sınıflar arasındaki tek bir ulusal savaşım halinde merkezileştirmek için gerekli olan da işte bu ilişkidir. Ama her sınıf savaşımı bir siyasal savaşımdır. Ve ortaçağ kentlilerinin, perişan karayolları ile ulaşmak için yüzyıllara gerek duydukları bu birliği, modern proleterler, demiryolları sayesinde, birkaç yıl içinde gerçekleştirirler.

Proleterlerin bir sınıf olarak ve, bunun sonucu, bir siyasal [sayfa 141] parti olarak bu örgütlenmeleri, gene işçilerin kendi aralarındaki rekabet yüzünden sürekli bozulur. Ama daha güçlü, daha sağlam, daha kuvvetli olarak durmadan yeniden doğar. Burjuvazinin kendi arasındaki bölünmelerden yararlanarak, işçilerin özel çıkarlarının yasal olarak tanınmasını zorlar. İngiltere'deki onsaat tasansı böyle yasalaşmıştır.^[63]

Eski toplumun sınıfları arasındaki çatışmaların tümü, proletaryanın gelişim çizgisine birçok bakımdan yardımcı olur. Burjuvazi kendisini sürekli bir savaş içerisinde bulur. Başlangıçta aristokrasi ile; daha sonraları bizzat burjuvazinin, çıkarları sanayi ile ilerlemesine ters düşen kesimleri ile; her zaman da, yabancı ülkelerin burjuvazisi ile. Bütün bu savaşlarda, proletaryaya başvurmak, onun yardımını istemek, ve böylece, onu siyaset arenasına sürüklemek zoruyla kaldığını görür. Demek ki, proletaryaya kendi siyasal ve genel** eğitim öğelerini sağlayan bizzat burjuvazidir, bir başka deyişle, burjuvaziye karşı savaşacağı silahları proletaryaya sağlayan ken-

* Parantez içindeki sözcük, 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

** "Siyasal ve genel", sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

disidir.

Ayrıca, daha önce de görmüş olduğumuz gibi, egemen sınıfların bütün kesimleri, sanayi ilerlemesiyle birlikte, proletaryaya doğru itilirler, ya da, bunların varlık koşulları, en azından, tehlikeye girer. Bunlar aynı zamanda proletaryaya yeni aydınlanma ve ilerleme öğeleri* sağlarlar.

Nihayet, sınıf savaşımının karar saatine yaklaştığı anlarda, egemen sınıf içerisinde, aslında boydanboya tüm eski toplum içerisinde, sürüp giden çözülme süreci öylesine sert, apaçık bir nitelik alır ki, egemen sınıfın küçük bir kesimi kendisini koparır ve devrimci sınıfa, geleceği ellerinde tutan sınıfa katılır. Demek ki, tıpkı daha önceleri soyluluğun bir kesiminin burjuvaziden yana geçmiş olması gibi, şimdi de burjuvazinin bir kesimi proletaryadan yana geçmektedir, ve özellikle de burjuva ideologlarının kendilerini tüm tarihsel hareketi teorik olarak kavrama düzeyine ulaştırmış olan kesimi.

Bugün burjuvazi ile karşı karşıya gelen bütün sınıflar içerisinde yalnızca proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. [sayfa 142] Öteki sınıflar modern sanayi karşısında eriler ve nihayet yok olurlar; proletarya ise onun özel ve temel ürünüdür.

Alt orta sınıf,** küçük imalatçı, dükkâncı, zanaatçı, köylü, bütün bunlar, orta sınıfın parçaları olarak varlıklarını yokolmaktan kurtarmak için, burjuvaziye karşı savaşır. Bunlar, şu halde, devrimci değil, tutucudurlar. Hatta gericidirler, çünkü tarihin tekerliğini gerisin geriye döndürmeye çalışırlar. Kazara devrimci olsalar bile, proletaryaya katılmak üzere olduklarından ötürü böyledirler; şu halde, o andaki çıkarlarını değil, gelecekteki çıkarlarını korumakta, proletaryanın bakış açısını edinmek için kendilerininkini terketmektedirler.

“Tehlikeli sınıf”, toplumsal tortu,*** eski toplumun en alt tabakaları tarafından fırlatılıp atılmış olduğu yerde çürüten bu yığın, şurada burada, bir proleter devrimi ile, hareketin içine sürüklenir; ne var ki, kendi yaşam koşulları onu daha çok gerici entri-

* Almanca baskılarda, “aydınlanma ve ilerleme öğeleri” yerine “eğitim öğeleri” deniliyor. -Ed.

** Almanca baskılarda, burada ve daha ileride “alt orta sınıf” ve “orta sınıf” yerine “orta tabakalar” deniliyor. -Ed.

*** Almanca baskılarda “tehlikeli sınıf, toplumsal tortu” yerine, “lumpen proletarya” deniliyor. -Ed.

kaların paralı aleti olmaya hazırlar.

Eski toplumun koşulları zaten, büyük ölçüde, proletaryanın koşulları içinde fiilen eriyip gitmiştir. Proleter mülksüzdür; kansıyla ve çocuklarıyla olan ilişkisinin burjuva aile ilişkileriyle artık ortak bir yanı kalmamıştır; İngiltere'deki ile Fransa'dakinin, Amerika'daki ile Almanya'dakinin aynı olan modern sanayi emeği, modern sermaye boyunduruğu, kendisini bütün ulusal karakter izlerinden arındırmıştır. Onun gözünde hukuk, ahlâk, din, ardında bir o kadar burjuva çıkarını pusuda bekleten bir yığın burjuva önyargılandır.

Üstünlüğü ele geçirmiş bundan önceki bütün sınıflar, toplumu büyük ölçüde kendi mülk edinme koşullarına boyun eğdirerek, zaten edinmiş oldukları konumlarını pekiştirmeye bakmışlardır. Proleterler ise, daha önceki kendi mülk edinme biçimlerini ve, böylelikle, daha önceki bütün öteki mülk edinme biçimlerini de ortadan kaldırmadıkça, toplumsal üretici güçleri ele geçiremezler. Kendilerine ait korunacak ya da pekiştirilecek hiç bir şeyleri yoktur; [sayfa 143] görevleri, özel mülkiyetin o güne kadarki bütün güvencelerini ve korunaklarını yoketmektir.

Daha önceki bütün tarihsel* hareketler, azınlık hareketleri, ya da azınlıkların çıkarına olan hareketlerdir. Proleter hareket, büyük çoğunluğun, büyük çoğunluğun çıkarına olan bilinçli,* bağımsız hareketidir. Proletarya, bugünkü toplumumuzun en alt tabakası, resmi toplumun tüm üstyapı tabakaları havaya uçurulmadıkça, davranamaz, doğrulamaz.

Öz olarak olmasa bile, biçim olarak, proletaryanın burjuvaziyle savaşımı ilkin ulusal bir savaşımdır. Her ülkenin proletaryası, elbette, her şeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmalıdır.

Proletaryanın gelişiminin en genel evrelerini betimlerken, mevcut toplum içerisinde azçok üstü örtülü bir biçimde sürüp giden iç savaş, savaşın açık bir ihtilâl olarak patlak verdiği ve burjuvazinin zor yoluyla devrilmesinin proletaryanın egemenliğinin temellerini attığı noktaya dek izledik.

Bugüne kadarki bütün toplum biçimleri, görmüş olduğumuz gibi, ezen ve ezilen sınıfların karşıtlığı üzerine dayandırılmıştır. Ama bir sınıfı ezebilmek için, ona hiç değilse kendi kölece varlığını sürdürebileceği birtakım koşulların sağlanması gerekir. Serflik döne-

* Bu sözcük 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

minde serf, kendisini komün üyeliğine yükseltmiştir, tıpkı küçük-burjuvanın, feodal mutlakiyetçiliğin boyunduruğu altında bir burjuva haline gelmeyi becerdiği gibi. Modern emekçi ise, tersine, sanayiî gelişmesiyle yükseleceği yerde, gittikçe daha çok kendi sınıfının varlık koşullarının altına düşüyor. Sadakaya muhtaç bir kimse oluyor, ve sadakaya muhtaçlık, nüfustan ve servetten daha hızlı geliyor. Ve burjuvazinin artık toplumda egemen sınıf olarak kalacak ve kendi varlık koşullarını topluma belirleyici yasa olarak dayatacak durumda olmadığı burada açıkça ortaya çıkıyor. Egemen olacak durumda değildir, çünkü kölesine köleliği çerçevesinde bir varlık sağlayacak durumda değildir, çünkü kölesini, onun tarafından besleneceği yerde, onu beslemek zorunda kaldığı bir duruma düşürmeden edemiyor. Toplum bu burjuvazinin egemenliği altında artık yaşayamaz, bir başka deyişle, onun varlığı toplumla [sayfa 144] artık bağdaşmıyor.

Burjuva sınıfın varlığının ve egemenliğinin esas koşulu,* sermayenin oluşması ve çoğalmasındır; sermayenin koşulu, ücretli emektir. Ücretli emek, bütünüyle, emekçiler arasındaki rekabete dayanır. Sanayiî, burjuvazinin elde olmayarak teşvik ettiği ilerleyişi, emekçilerin rekabetten ileri gelen yalıtılmışlıklarının yerine, birlik-teliklerinden ileri gelen devrimci dayanışmalarını kor. Demek ki, modern sanayiî gelişmesi, burjuvazinin ayaklarının altından bizzat ürünleri ona dayanarak ürettiği ve mülk edindiği temeli çeker alır. Şu halde, burjuvazinin ürettiği, her şeyden önce, kendi mezar kazıcılarıdır. Kendisinin devrilmesi ve proletaryanın zaferi aynı ölçüde kaçınılmazdır.

II. PROLETERLER VE KOMÜNİSTLER

Komünistlerin bir tüm olarak proleterler karşısındaki tavrı nedir?

Komünistler, öteki işçi sınıfı partilerine karşı ayrı bir parti oluşturmazlar.

Tüm proletaryanın çıkarlarının dışında ayrı çıkarlara sahip değillerdir.

** Almanca baskılarda, burada “servetin bireyler elinde birikmesi,” sözcükleri de yer alıyor. -Ed.

Proleter hareketi biçimlendirmek ve kalıba sokmak üzere kendilerine özgü hiç bir sektör* ilke getirmezler.

Komünistler, öteki işçi sınıfı partilerinden yalnızca şunlarla ayrılırlar: 1. Farklı ülke proleterlerinin ulusal savaşımalarında, her türlü milliyetten bağımsız olarak, tüm proletaryanın ortak çıkarlarına işaret eder ve bunları öne sürerler. 2. İşçi sınıfının burjuvaziye karşı savaşımının geçmek zorunda olduğu çeşitli gelişme aşamalarında, her zaman ve her yerde. tüm hareketin çıkarlarını temsil ederler.

Komünistler, demek ki, bir yandan, pratik olarak, bütün ülkelerin işçi sınıfı partilerinin en ileri ve** en kararlı kesimi, bütün ötekileri ileri iten kesimidirler; öte yandan ise, teorik olarak, proletaryanın büyük yığını üzerinde, hareket hattını, koşulları, ve proleter hareketin nihai genel sonuçlarını [sayfa 145] açıkça anlama üstünlüğüne sahiptirler.

Komünistlerin acil hedefleri, bütün öteki proleter partilerinininkiyle aynıdır: proletaryanın bir sınıf olarak oluşması, burjuva egemenliğinin yıkılması, siyasal gücün proletarya tarafından ele geçirilmesi.

Komünistlerin vardıkları teorik sonuçlar, hiç bir biçimde, şu ya da bu sözde dünya reformcusu tarafından icat olunmuş ya da keşfedilmiş düşüncelere ya da ilkelere dayandırılmamıştır.

Bunlar, yalnızca, varolan bir sınıf savaşımından, gözlerimizin önünde cereyan eden tarihsel bir hareketten doğan ilişkilerin genel ifadeleridir. Mevcut mülkiyet ilişkilerine son verilmesi, hiç de komünizmin ayıncı bir özelliği değildir.

Geçmişteki bütün mülkiyet ilişkileri, tarihsel koşullardaki değişimler sonucu, durmadan tarihsel değişimlere uğramışlardır.***

Örneğin Fransız Devrimi, burjuva mülkiyetinin lehine, feodal mülkiyeti kaldırmıştır.

Komünizmin ayıncı özelliği, genel olarak mülkiyetin kaldırılması değil, burjuva mülkiyetinin kaldırılmasıdır. Ama modern burjuva özel mülkiyet, ürünlerin üretilmesinin ve mülk edinilmesinin sınıf karşıtlığına, çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesine****

* Almanca baskılarda "sekte" yerine "ayrı" deniliyor. -Ed.

** "En ileri ve" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

*** Almanca baskılarda bu tümce şöyledir: "Bütün mülkiyet ilişkileri sürekli tarihsel ikâmelere, sürekli tarihsel değişimlere uğramışlardır." -Ed.

**** Almanca baskılarda, "birinin bir başkası tarafından sömürülmesine" deniliyor. -Ed.

dayanan sisteminin nihai ve en tam ifadesidir.

Bu anlamda, komünistlerin teorisi tek bir tümcece özetlenebilir: Özel mülkiyetin kaldırılması.

Biz komünistler, insanın kendi emeğinin meyvesi olarak, kişisel mülk edinme hakkını kaldırmayı istemekle suçlandık; o mülkiyet ki, her türlü kişisel özgürlüğün, eylemin ve bağımsızlığın temeli olduğu iddia edilir.

Güçlkle elde edilmiş, bizzat edinilmiş, bizzat kazanılmış mülkiyet! Burjuva biçimden önceki bir mülkiyet biçimi olan küçük zanaatçı ve küçük köylü mülkiyetinden mi* sözediyorsunuz? Bunu kaldırmaya gerek yok; sanayideki [sayfa 146] gelişme bunu zaten büyük ölçü de yoketmiştir ve hâlâ da gün be gün yok ediyor.

Yoksa modern burjuva özel mülkiyetten mi sözediyorsunuz?

İyi ama, ücretli emek, emekçi için herhangi bir mülkiyet yaratır mı? Asla. Bu, sermaye, yani ücretli emeği sömüren ve yeni sömürü için yeni bir ücretli emek arzı doğuran koşullar dışında çoğaltmayan türden mülkiyet yaratır. Mülkiyet, mevcut biçimi içerisinde, sermaye ile ücretli emek karşıtlığına dayanır. Bu karşıtlığın iki yanını inceleyelim.

Kapitalist olmak, üretimde yalnızca salt kişisel değil, toplumsal bir *konuma* da sahip olmaktır. Sermaye kolektif bir üründür, ve ancak birçok üyenin birleşik eylemiyle, hatta son tahlilde, ancak toplumun tüm üyelerinin birleşik eylemiyle harekete geçirilebilir.

Demek ki, sermaye kişisel değil, toplumsal bir güçtür.

Şu halde, sermayeyi ortak mülkiyete, toplumun tüm üyelerinin mülkiyetine dönüştürmekle, kişisel mülkiyet toplumsal mülkiyete dönüştürülmüş olmaz. Değişen, yalnızca mülkiyetin toplumsal karakteridir. Mülkiyet, sınıf karakterini yitirir.

Şimdi de ücretli emeği alalım:

Ücretli emeğin ortalama fiyatı, asgari ücret, yani emekçiyi bir emekçi olarak yaşatmak için mutlaka gerekli geçim araçları miktandır. Demek ki, ücretli emekçinin kendi emeği aracılığı ile mülk edindiği şey, yalnızca salt kendi varlığını sürdürmeye ve yeniden üretmeye yeter. Biz emek ürünlerinin bu kişisel mülk edinmesini, insan yaşamının devamı ve yeniden-üretimi için yapılan ve

* Almanca baskılarda, “küçük zanaatçı ve küçük köylü mülkiyetinden mi” yerine “küçük-burjuva, küçük köylü mülkiyetinden mi” deniliyor. -Ed.

geriye başkalarının emeğine komuta edecek hiç bir fazlalık bırakmayan bu mülk edinmeyi hiç bir biçimde kaldırmak niyetinde değiliz. Bizim ortadan kaldırmak istediğimiz tek şey, içerisinde emekçinin salt sermayeyi artırmak için yaşadığı ve yaşamasına ancak egemen sınıfın çıkarının gerektirdiği ölçüde izin verilen bu mülk edinmenin sefil karakteridir.

Burjuva toplumda, canlı emek, birikmiş emeği artırma aracından başka bir şey değildir. Komünist toplumda ise, birikmiş emek, emekçinin varlığını genişletme, zenginleştirme, geliştirme aracından başka bir şey değildir. [sayfa 147]

Demek ki, burjuva toplumda, geçmiş, bugüne egemendir; komünist toplumda ise, bugün, geçmişe egemendir. Burjuva toplumda, sermaye, bağımsız ve kişiseldir, oysa yaşayan birey bağımlıdır ve kişisel değildir.

Ve bu durumun kaldırılmasına, burjuvazi, kişiselliğin ve özgürlüğün kaldırılması diyor! Ve haklı da. Burjuva kişiselliği, burjuva bağımsızlığı ve burjuva özgürlüğü kuşkusuz hedefleniyor.

Özgürlük ile, mevcut burjuva üretim koşulları altında, serbest ticaret, serbest alım ve satım kastediliyor.

Ama eğer alım ve satım yok olursa, serbest alım ve satım da yok olur. Serbest alım ve satım konusundaki bu sözlerin, ve burjuvazimizin genel olarak, özgürlük konusundaki bütün öteki “cesur sözcükleri”nin eğer bir anlamı varsa, ancak kısıtlanmış alım ve satım karşısında orta-çağın kösteklenen tüccarları karşısında bir anlamı vardır; yoksa, alım ve satım, burjuva üretim koşullarının komünistçe kaldırılması karşısında hiç bir anlam taşımaz.

Özel mülkiyeti ortadan kaldırma niyetimiz karşısında dehşete kapılıyorsunuz, oysa özel mülkiyet sizin mevcut toplumunuzda nüfusun onda-dokuzu için zaten ortadan kalkmıştır; birkaç kişi için* varoluşu, tamamıyla, bu ondokuzun ellerinde varolmayışından ötürüdür. Demek ki, siz bizi, varlığının zorunlu koşulu toplumun büyük bir çoğunluğunun mülksüzlüğü olan bir mülkiyet biçimini ortadan kaldırmaya niyetlenmekle suçluyorsunuz.

Tek sözcükle, bizi, mülkiyetinizi ortadan kaldırmaya niyetlenmekle suçluyorsunuz. Elbette; bizim niyetimiz de zaten budur.

Emeğin artık sermayeye, paraya, ya da ranta, tekelleştirile-

* “Birkaç kişi için” sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

bilecek toplumsal bir güce dönüştürülemeyeceği andan itibaren, yani kişisel mülkiyetin artık burjuva mülkiyete, sermayeye* dönüştürülemeyeceği andan itibaren, o andan itibaren, kişiselliğin yokolduğunu söylüyorsunuz.

Öyleyse, itiraf etmelisiniz ki, “kişisel” demekle, burjuvadan, orta sınıf mülk sahibinden** başkasını kastetmiyorsunuz. [sayfa 148] Bu kişi, gerçekten de, ortadan kaldırılmalı, ve olanaksızlaştırılmalıdır.***

Komünizm kimseyi toplumun ürünlerini mülk edinme gücünden yoksun bırakmaz; yaptığı tek şey, onu, böyle bir mülk edinme aracılığıyla, başkalarının emeğini boyunduruk altına alma gücünden yoksun bırakmaktır.

Özel mülkiyetin kaldırılmasıyla her türlü çalışmanın duracağı ve genel bir tembelliğin kök salacağı itirazı öne sürülmüştür.

Ona bakılırsa, burjuva toplumun aylaklık yüzünden çoktan yerlebir olması gerekirdi; çünkü çalışanlar hiç bir şey edinmiyorlar, bir şeyler edinenler ise çalışmıyorlar. Bu itiraz bütünüyle, sermaye olmayınca artık ücretli emeğin de olamayacağı safatasının bir başka ifadesinden ibarettir.

Maddi ürünlerin komünistçe üretilme ve mülk edinilme biçimine yöneltilen tüm itirazlar, aynı şekilde, zihinsel ürünlerin komünistçe üretilme ve mülk edinilme biçimine de yöneltilmiştir. Burjuva için sınıf mülkiyetinin yok olması, nasıl bizzat üretimin yok olması demekse, sınıf kültürünün**** yok olması da, kendisi için, her türlü kültürün yok olmasıyla aynı şeydir.

Yitmesinin onu yasa büründürdüğü bu kültür, büyük çoğunluk için, bir makine gibi hareket etme eğitimidir.

Ama bizim burjuva mülkiyeti kaldırma niyetimizi***** kendi burjuva özgürlük, kültür, hukuk, vb. anlayışlarınızın kıstasına vurduğunuz sürece, bizimle dalaşmayı bırakınız. Bizzat kendi düşünceleriniz, kendi burjuva üretim ve burjuva mülkiyet koşullarınızın ürününden başka bir şey değildir, nasıl ki, hukukunuz, sınıfınızın

* “Sermayeye” sözcüğü 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

** Almanca’da “burgerlichen Eigentümer”-“Burjuva mülk sahibinden”. -ç.

*** “ve olanaksızlaştırılmalıdır” sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

**** Almanca baskılarda, burada ve daha ilerde “kültür” yerine “eğitim” (“Bildung”) deniliyor. -Ed.

***** Almanca baskılarda “kaldırma niyetimizi” yerine “kaldırmamızı” deniliyor. -Ed.

herkes için bir yasa haline getirilmiş iradesinden, esas karakteri ve doğrultusu sınıfınızın varlığının iktisadi koşulları tarafından belirlenen bir iradesinden* başka bir şey değilse. [sayfa 149]

Sizi, mevcut üretim biçiminden ve mülkiyet biçiminden –üretimin ilerlemesi sırasında ortaya çıkan ve yok olan tarihsel ilişkilerden– çıkan toplumsal biçimleri, doğanın ve usun ölümsüz yasalarına dönüştürmeye götüren bencil yanılığınız –bu yanılığı sizden önceki bütün egemen sınıflarla paylaşıyorsunuz.** Antik mülkiyette açıkça gördüğünüz şeyi, feodal mülkiyet için kabul ettiğiniz şeyi, kendi burjuva mülkiyet biçiminiz için elbette kabul edemezsiniz.

Ailenin kaldırılması! En radikal kişiler bile, komünistlerin bu menfur amacı karşısında parlayıyorlar.

Bugünün ailesi, burjuva aile, hangi temele dayanıyor? Sermayeye, özel kazanca. Bu aile tam gelişmiş biçimiyle, yalnızca burjuvazi arasında vardır. Ama bu durum, taydaşını, proleterler arasında ailenin fiilen varolmayışında, ve açık fuhuşta bulmaktadır.

Taydaşı yok olunca, burjuva ailesi de doğal olarak yok olacaktır, ve sermayenin yok olmasıyla her ikisi de yok olacaktır.

Bizi, çocukların ana-babaları tarafından sömürülmesine son vermeyi istemekle mi suçluyorsunuz? Bu suçu kabulleniyoruz.

Ama, ev eğitiminin yerine toplumsal eğitimi koymakla, ilişkilerin en kutsalını yok ettiğimizi söylüyorsunuz.

Ya sizin eğitiminiz! O da toplumsal değil mi? O da, içerisinde eğitim yaptığınız toplumsal koşullarla, toplumun dolaysız ya da dolaylı müdahalesiyle, okullar aracılığıyla belirlenmiyor mu? Eğitime toplumun müdahalesini komünistler icat etmedi. Yaptıkları şey, bu müdahalenin karakterini değiştirmeye ve eğitimi egemen sınıfın etkisinden kurtarmaya çalışmaktan ibarettir.

Aile ve eğitim konusundaki, ana-baba ile çocuk arasındaki kutsal ilişki konusundaki burjuva safsataları, proleterler arasındaki tüm aile bağları modern sanayi etkisiyle parçalandıkça, ve bunların çocukları basit ticaret nesnelere ve iş araçları haline geldikçe daha da iğrençleşiyor.

* Almanca baskılarda bu tümcecik şöyledir: “içeriği sınıfınızın varlığının maddi koşulları tarafından belirlenen bir iradesinden...” -Ed.

** Almanca baskılarda bu tümcecik şöyledir: “... bu bencil yanılığı, yok olmuş bütün egemen sınıflarla paylaşıyorsunuz.” -Ed.

Ama siz komünistler, kadınların ortaklığını getirmek [sayfa 150] istiyorsunuz, diye bağıyor tüm burjuvazi bir ağızdan.

Burjuva, karısını, salt bir üretim aracı olarak görüyor. Üretim araçlarının ortaklaşa kullanılacağını duyuyor ve, doğal olarak, ortaklaşa olma yazgısından kadınların da aynı şekilde paylarına düşeni alacaklarından başka bir sonuca varamıyor.

Hedeflenen gerçek noktanın, kadınların salt üretim araçları olma durumuna son vermek olduğunu aklına bile getirmiyor.

Kaldı ki, burjuvalarımızın sözümona komünistler tarafından açıkça ve resmen yerleştirilecek olan kadınların ortaklaşalığı karşısında gösterdikleri erdemli öfkeden daha gülünç hiç bir şey olmaz. Komünistlerin kadınların ortaklaşalığını getirmelerine gerek yoktur; bu, çok eski zamanlardan beri zaten var.

Burjuvalarımız, kendi proleterlerinin karılarını ve kızlarını ellerinin altında bulundurmamakla yetinmiyorlar ve resmi fuhşu bir yana bırakırsak, birbirlerinin karılarını baştan çıkarmaktan büyük zevk duyuyorlar.

Burjuva evliliği, gerçekte, evli kadınlarda ortaklık sistemidir, ve dolayısıyla komünistler, olsa olsa, kadınların ikiyüzlüce gizlenmiş ortaklaşalığı yerine açıkça yasalaştırılmış olanını getirmeyi istemekle suçlanabilirler. Zaten, apaçıktır ki, bugünkü üretim biçiminin kalkmasıyla birlikte, bu sistemden çıkan kadınların ortaklaşalığı da, yani resmi ve özel fuhuş da kalkacaktır.

Komünistler, ayrıca, vatan ve milliyeti kaldırmayı istemekle de suçlanıyorlar.

İşçilerin vatani yoktur. Onlardan sahip olmadıkları bir şeyi alamayız. Proletarya, herşeyden önce, siyasal gücü ele geçirmek, ulusun önder sınıfı* durumuna gelmek, bizzat *ulusu* oluşturmak zorunda olduğuna göre, kendisi, bu ölçüde, ulusaldır, ama sözcüğün burjuva anlamında değil.

Halklar arasındaki ulusal farklılıklar ve karşıtlıklar, burjuvazinin gelişmesi ile, ticaret özgürlüğü ile, dünya pazarı ile, üretim biçimindeki ve buna tekabül eden yaşam [sayfa 151] koşullarındaki tekdüzelik ile her geçen gün biraz daha yok oluyor.

Proletaryanın egemenliği, bunları daha da çabuk yokede-

* 1848 tarihli Almanca baskılarda, "ulusun önder sınıfı" yerine "ulusal sınıf" deniliyor.
-Ed.

cektir. Eylem birliği, en azından önde gelen uygar ölkelerinki, proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir.

Kişinin bir başkası tarafından sömürülmesine son verildiği ölçüde, bir ulusun bir başkası tarafından sömürülmesine de son verilmiş olacaktır.* Ulus içindeki sınıflar arası karşıtlığın kalkması ölçüsünde bir ulusun bir başkasına düşmanlığı da son bulacaktır.

Komünizme karşı dinsel, felsefi ve genel olarak ideolojik açıdan yöneltilen suçlamalar, ciddiye alınıp incelenmeye değmez.

İnsanın düşüncelerinin, görüşlerinin ve kavramlarının, tek sözcükle, insanın bilincinin, maddi** varlığının koşullarındaki, toplumsal ilişkilerindeki ve toplumsal yaşamındaki her değişimle birlikte değiştiğini kavramak için derin bir sezgiye gerek var mıdır?

Fikir tarihi, zihinsel üretimin, maddi üretimin değişmesiyle birlikte değiştiğinden başka neyi tanıtlar ki? Her yüzyıldaki egemen düşünceler hep o yüzyılın egemen sınıfının düşünceleri olmuştur.

Toplumunu devrimcileştiren düşüncelerden sözedildiğinde, eski toplum içerisinde yeni toplum üyelerinin yaratılmış olduğundan, ve eski düşüncelerdeki çözülmenin eski yaşam koşullarındaki çözülmeyle atbaşı gittiğinden başka bir şey ifade edilmiş olmaz.

Antik dünya cançekişirken, antik dinler de hıristiyanlık karşısında boyun eğdiler. Hıristiyan düşünceler 18. yüzyılda usçu düşünceler*** karşısında yenik düştüklerinde, feodal toplum da o günlerin devrimci burjuvazisiyle ölüm-kalım savaşına tutuşmuştu. Din ve vicdan özgürlüğü düşünceleri, serbest rekabetin bilgi alanındaki egemenliğinin ifadesinden başka bir şey değildir. [sayfa 152]

“Kuşkusuz ki”, denecek, “dinsel, ahlâki, felsefi ve hukuksal düşünceler**** tarihsel gelişimin akışı içerisinde değişmişlerdir. Ama din, ahlâk, felsefe, siyasal bilim ve hukuk, bu değişmeler içerisinde hep ayakta kalmışlardır.

“Ayrıca, bir de, bütün toplum durumlarında ortak olan

* Almanca baskılarda, paragraf burada bitiyor. -ç.

** “Maddi” sözcüğü 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

*** Almanca baskılarda “usçu düşünceler” yerine, “aydınlık düşünceler” deniliyor. -Ed.

**** Almanca baskılarda tümcenin başlangıcı şöyledir: “‘Kuşkusuz ki’, denecek, ‘dinsel, ahlâki, felsefi, siyasal, hukuksal düşünceler vb...’”. -Ed.

Özgürlük, Adalet, vb. gibi ölümsüz hakikatler vardır. Ama komünizm, ölümsüz hakikatleri kaldırıyor, bunları yeni bir temel üzerine oturtacağı yerde, her türlü dini ve her türlü ahlâkı kaldırıyor; dolayısıyla da, tüm geçmiş tarihsel deneyime ters düşüyor.”

Bu suçlama kendisini neye indiriyor? Tüm geçmiş toplumların tarihi, sınıf karşıtlıklarının, farklı dönemlerde farklı biçimler almış karşıtlıkların gelişiminden ibarettir.

Ama hangi biçimi almış olurlarsa olsunlar, bir olgu bütün geçmiş çağlarda ortaktır, ki o da, toplumun bir bölümünün ötekisi tarafından sömürülmesidir. Şu halde gösterdiği bütün çeşitliliğe ve farklılığa karşın, geçmiş çağların toplumsal bilincinin, sınıf karşıtlıklarının tümüyle yokolmaları dışında tamamıyla ortadan kalkamayacak belli ortak biçimler ya da genel düşünceler* içerisinde hareket etmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

Komünist devrim, geleneksel mülkiyet ilişkilerinden en köklü kopuştu; gelişmesinin, geleneksel düşüncelerden en köklü kopuşu getirmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

Ama artık komünizme kaşı yöneltilen burjuva itirazları bırakalım.

Yukarıda gördük ki, işçi sınıfının devrimde atacağı ilk adım, proletaryayı egemen sınıf durumuna getirmek, demokrasi savaşını kazanmaktır.

Proletarya, siyasal egemenliğini, tüm sermayeyi burjuvaziden derece derece koparıp almak, bütün üretim araçlarını devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde merkezileştirmek için, ve üretici güçlerin tamamını olabildiğince çabuk artırmak için kullanacaktır.

Başlangıçta bu, elbette, mülkiyet hakkına ve burjuva [sayfa 153] üretim koşullarına despotça saldırma dışında; dolayısıyla iktisadi bakımdan yetersiz ve savunulamaz gibi görünen, ama hareketin akışı içerisinde kendisini aşan, eski toplum düzenine daha başka saldırıları zorunlu kılan** ve üretim biçimini tamamıyla devrimcileştirmenin bir aracı olması bakımından kaçınılmaz olan önlemler dışında gerçekleştirilemez.

* Almanca baskılarda “ya da genel düşünceler” yerine, “bilinç biçimleri” deniliyor. - Ed.

** “Eski toplum düzenine daha başka saldırıları zorunlu kılan” sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

Bu önlemler elbette farklı ülkelerde farklı olacaktır.

Bununla birlikte, şu aşağıdakiler en ileri ülkelerde oldukça genel bir uygulanabilirliğe sahip olacaklardır:

1. Toprak mülkiyetinin kaldırılması* ve bütün toprak rantlarının kamu yararına kullanılması.

2. Ağır bir müterakki ya da kademeli gelir vergisi.**

3. Bütün miras haklarının kaldırılması.

4. Bütün mültecilerin ve asilerin mülklerine elkonulması.

5. Sermayesi devletin olan ve tam bir tekele sahip bulunan bir ulusal banka aracılığı ile kredinin devlet elinde merkezleştirilmesi.

6. Haberleşme ve ulaşım araçlarının*** Devlet elinde merkezleştirilmesi.

7. Devlet tarafından sahip olunan fabrikaların ve üretim araçlarının artırılması; boş toprakların ekime açılması, ve genel olarak toprağın, ortak bir plan uyarınca iyileştirilmesi.

8. Herkes için eşit çalışma yükümlülüğü. Sanayi orduları kurulması, özellikle tarım için.

9. Tarımın imalat sanayileri ile birleştirilmesi; kent ile kır arasındaki ayrımın, nüfusun ülke yüzeyine daha eşit bir biçimde dağılmasıyla yavaş yavaş kaldırılması.****

10. Bütün çocuklar için devlet okullarında parasız eğitim.

[sayfa 154] Bugünkü biçimi içerisinde çocukların fabrikalarda çalıştırılmalarına son verilmesi. Eğitimin sinai***** üretimle birleştirilmesi vb., vb..

Gelişimin akışı içerisinde sınıf ayrımları kalktığında ve üretim tüm ulusun geniş bir birliğinin ellerinde***** yoğunlaştığında, kamu gücü siyasal niteliğini yitirecektir. Gerçek anlamında siyasal güç, bir sınıfın bir başka sınıfı ezme amacıyla örgütlenmiş güçtür.

* Almanca baskılarda, burada “zoralmı” deniliyor. -Ed.

** Almanca baskılarda yalnızca, “Ağır bir müterakki vergi” deniliyor. -Ed.

*** Almanca baskılarda, “haberleşme ve ulaşım araçlarının” yerine “tüm ulaşımın” deniliyor. -Ed.

**** 1848 tarihii baskılarda 9. madde şöyleydi: “Tarımın sanayi ile birleştirilmesi, kent ile kır arasındaki çelişkinin yavaş yavaş tasfiye edilmesi.” Daha sonraki Almanca baskılarda “çelişki” sözcüğünün yerine “ayrılar” sözcüğü konmuştur. -Ed.

***** Almanca baskılarda “sinai” yerine “maddi” deniliyor. -Ed.

***** Almanca baskılarda “tüm ulusun geniş bir birliğinin” yerine “birleşmiş bireylerin” deniliyor. -Ed.

Eğer proletarya, burjuvaziyle savaşımında, koşulların zorlamasıyla, kendisini bir sınıf olarak örgütlemek zorunda kalacak, bir devrim yoluyla kendisini egemen sınıf durumuna getirecek, ve egemen sınıf olarak eski üretim koşullarını zor kullanarak ortadan kaldıracak olursa, o zaman, bu koşullarla birlikte, sınıf karşıtlıklarını ve genel olarak sınıfların varlık koşullarını da ortadan kaldırmış ve, böylelikle, bir sınıf olarak kendi egemenliğini ortadan kaldırmış olacaktır.

Sınıflarıyla ve sınıf karşıtlıklarıyla birlikte eski burjuva toplumun yerini, kişinin özgür gelişiminin, herkesin özgür gelişiminin koşulu olduğu bir birlik alacaktır.

III. SOSYALİST VE KOMÜNİST YAZIN

1. GERİCİ SOSYALİZM

A. FEODAL SOSYALİZM

Tarihsel konumlan yüzünden, modern burjuva toplumuna karşı kitapçıklar yazmak, Fransız ve İngiliz aristokrasinin mesleği haline geldi. Haziran 1830 Fransız devriminde ve İngiliz reform hareketinde,^[64] nefret ettikleri sonradan görmeler karşısında bir kez daha yenik düştüler. O günden sonra, ciddi bir siyasal savaşım, tamamıyla, sözkonusu olmaktan çıktı. Geriye yalnızca yazınsal bir savaş olanağı kaldı. Ama yazın alanında bile restorasyon döneminin* eski çılgınlıklarını atmak artık olanaksızdı.

Sempati uyandırmak için, aristokrasi, görünüşte kendi [sayfa 155] çıkarlarını unutmak ve burjuvaziye karşı yalnızca sömürülen işçi sınıfının çıkarına olan iddianameler hazırlamak zorunda kaldı. Böylece aristokrasi, öcünü, yeni efendisine hicivler düzerek ve kulağına da yaklaşmakta olan felâket konusunda uğursuz kehanetler fısıldayarak aldı.**

Feodal sosyalizm ortaya işte böyle çıktı; yan yakınma, yan hiciv; yan geçmişin yankısı; yan geleceğin tehdidi; bazan acı, nükteli ve keskin eleştirisiyle burjuvaziyi tam yüreğinden vurarak; ama modern tarihin gidişini kavramakta tam bir beceriksizlik göster-

* 1660-1689 İngiliz Restorasyonu değil, 1814-1830 Fransız Restorasyonu. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.]

** Almanca baskılarda, tümcenin sonu şöyledir: "ve kulağına da az çok uğursuz kehanetler fısıldayarak aldı." -Ed.

diğinden etkisi bakımından hep gülünç düşerek.

Halk kendi ardına toplayabilmek için, aristokrasi, bayrak niyetine, önde, proleter sadaka torbasını dalgalandırdı. Ama halk, onun peşine her takılışında kışındaki eski feodal hanedan armasını görüp yüksek perdeden aşağılayıcı kahkahalarla onu terketti.

Fransız Meşruiyetçilerin^[65] ve “Genç İngiltere”nin^[66] bir kesimi bu sahneleri pek güzel oynadılar.

Kendi sömürü biçimlerinin burjuvazinininkinden farklı olduğuna işaret ederken, feodaller, çok farklı ve artık eskimiş durum ve koşullar altında sömürde bulduklarını unutuyorlar. Kendi iktidarları sırasında modern proletaryanın hiç bir zaman varolmadığını gösterirken, modern burjuvazinin kendi toplum biçimlerinin zorunlu ürünü olduğunu unutuyorlar.

Kaldı ki, eleştirilerinin gerici niteliğini o denli az gizliyorlar ki, burjuvaziye karşı yönelttikleri başlıca suçlama, burjuva rejim altında eski toplum düzenini yerlebir edecek bir sınıfın gelişmekte olduğundan ibaret kalıyor.

Burjuvaziyi, bir proletarya yaratmaktan çok, *devrimci* bir proletarya yaratmakla suçluyorlar.

Dolayısıyla, siyasal uygulamada, işçi sınıfına karşı alınan bütün zor önlemlerine katılıyorlar; ve günlük yaşamda da, bütün tumturaklı sözlerine karşın, sanayi ağacından düşen* altın elmaları toplamak ve doğruluğu, sevgiyi ve onuru, [sayfa 156] yün, şeker pancarı ve içki ticareti ile trampa etmek için her şeye boyun eğiyorlar.**

Papaz nasıl hep toprakbeyi*** ile elele olmuşsa, kilise sosyalizmi de feodal sosyalizm ile hep elele olmuştur.

Hristiyan zahitliğine sosyalist bir renk vermekten daha kolay şey yoktur. Hristiyanlık özel mülkiyete karşı, evliliğe karşı, devlete karşı çıkmamış mıdır? Bunların yerine yardım severliği ve yoksulluğu, evlenmemeyi ve nefse eza etmeyi, manastır yaşamını

* “Sanayi ağacından düşen” sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

** “Bu, esas olarak, toprak aristokrasisinin ve ağaların malikânelerinin büyük bir kısmını kendi hesaplarına kâhyalarına işlettirdikleri ve, dahası, bunların büyük pancar şekeri ve içki imalatçıları oldukları Almanya için geçerlidir. Daha varlıklı olan İngiliz aristokrasisi henüz bu kadar düşmemiştir; ama onlar da, azalmakta olan rantların yarattığı açığı unvanlarını az çok karanlık anonim şirketlerin kurucularına ödünç vererek kapatmanın yolunu biliyorlar. [Engels’in 1888 İngilizce baskıya notu.]

*** Almanca baskılarda “toprakbeyi” yerine “feodal bey” deniliyor. -Ed.

ve kiliseyi vaazetmemiş midir? Hıristiyan* sosyalizmi, rahibin aristokratın kin dolu kıskançlığını takdis ettiği kutsal sudan başka bir şey değildir.

B. KÜÇÜK-BURJUVA SOSYALİZMİ

Feodal aristokrasi, burjuvazi tarafından yıkılan, modern burjuva toplumu ortamında varlık koşulları sınırlanan ve yokedilen tek sınıf değildi. Ortaçağ kentlileri ve küçük mülk sahibi köylüler,** modern burjuvazinin habercileriydiler. Sınai ve ticari bakımdan çok az gelişmiş ülkelerde, bu iki sınıf, doğmakta olan burjuvaziyle yanyana bitkisel yaşamlarını hâlâ sürdürüyorlar.***

Modern uygarlığın tam olarak gelişmiş olduğu ülkelerde, proletarya ile burjuvazi arasında durmadan yalpalayan ve burjuva toplumunun tamamlayıcı bir parçası olarak kendisini durmadan yenileşen yeni bir küçük-burjuva sınıfı oluşmuştur. Ne var ki, bu sınıfın tek tek üyeleri, rekabet yüzünden, durmadan proletaryanın arasına fırlatılıp atılıyorlar, ve modern sanayi geliştikçe, bunlar, modern toplumun [sayfa 157] bağımsız bir kesimi olarak tamamıyla yok olacakları ve manüfaktürdeki, tarımdaki ve ticaretteki yerlerinin denetçiler, kâhyalar ve tezgâhtarlar tarafından alınacağı anın yaklaşmakta olduğunu da görüyorlar.

Nüfusun yansından çok daha fazlasını köylülerin oluşturduğu Fransa gibi ülkelerde, burjuvaziye karşı proletaryanın yanında yer alan yazarların, burjuva rejimini eleştirirken köylünün ve küçük-burjuvanın ölçütlerini kullanmaları ve işçi sınıfını bu ara sınıfların**** bakış açısından savunmaları doğaldı. Küçük-burjuva sosyalizmi böyle doğdu. Sismondi, yalnızca Fransa'da değil, İngiltere'de de bu okulun başıydı.

Sosyalizmin bu okulu, modern üretim koşulları içerisindeki

* 1848 tarihli Almanca baskılarda "hıristiyan" yerine "kutsal" deniliyor. (Bu baskıların burasında apaçık bir tashih hatası vardır: "heilige" (kutsal) sözcüğü, "heutige" (bugünün) olarak basılmıştır. -Ed.

** Almanca baskılarda "küçük mülk sahibi köylüler" ("small peasant proprietors") yerine "küçük köylülük" ("kleine Bauernstand") deniliyor. -ç.

*** Almanca baskılarda "bu iki sınıf ... bitkisel yaşamlarını hâlâ sürdürüyorlar" yerine "bu sınıf ... bitkisel yaşamını hâlâ sürdürüyor" deniliyor. -Ed.

**** Almanca baskılarda "bu ara sınıfların" yerine "küçük-burjuvazinin" deniliyor. -Ed.

çelişkileri derin bir kavrayışla en küçük ayrıntılarına dek tahlil etti. İktisatçıların ikiyüzlü mazeretlerini apaçık ortaya serdi. Makinelerin ve işbölümünün, sermayenin ve toprağın birkaç elde yoğunlaşmasının, aşırı üretimin ve bunalımların yıkıcı etkilerini yadsınamaz bir biçimde tanıtladı; küçük-burjuvanın ve köylünün kaçınılmaz yıkılışına, proletaryanın yoksulluğuna, üretimdeki anarşiye, servet dağılımındaki aşikâr eşitsizliklere, uluslar arasındaki sınai yoketme savaşına, eski ahlâki bağların, eski aile ilişkilerinin, eski milliyetlerin çözülmüşüne işaret etti.

Bununla birlikte, sosyalizmin bu biçimi, kesin amaçları bakımından, ya eski üretim ve değişim araçlarını, ve bunlarla birlikte eski mülkiyet ilişkilerini ve eski toplumu geri getirmeyi, ya da modern üretim ve değişim araçlarını, bu araçlar tarafından parçalanmış bulunan ve parçalanmaları kaçınılmaz olan eski mülkiyet ilişkileri çerçevesi içerisinde tutmayı arzular. Her iki durumda da, hem gerici ve hem de ütopyacıdır.

Son sözleri şunlardır: manüfaktürde loncalar; tanımda ataerkil ilişkiler.

Sonunda sosyalizmin bu biçimi, inatçı tarihsel olgular kendi kendini aldatmanın tüm uyuşturucu etkilerini dağıttığında pek kötü bir melankoli nöbeti içerisinde son buldu.* [sayfa 158]

C. ALMAN SOSYALİZMİ YA DA “HAKİKİ” SOSYALİZM

İktidardaki bir burjuvazinin baskısı altında ortaya çıkmış bulunan ve bu iktidara karşı savaşımın yazınsal ifadesi olan Fransa’daki sosyalist ve komünist yazın, Almanya’ya, bu ülkedeki burjuvazinin feodal mutlakiyete karşı savaşımına henüz başlamış olduğu bir sırada girdi.

Alman filozofları, sözde-filozoflar ve *beaux esprits*** , bu yazına dört elle sanıldılar,*** ne var ki, bu yazıların Fransa’dan Almanya’ya göçmeleri sırasında, Fransa’daki toplumsal koşulların

* Almanca baskılarda bu tümce şöyledir: “Daha sonra gösterdiği gelişmelerle bu eğilim, korkakça bir melankoli nöbeti içerisinde kaybolup gitti.” -Ed.

** Nüktedanlar. -ç.

*** Almanca baskılarda bu tümcenin başı şöyledir: “Alman filozofları, yarı-filozoflar ve güzel söz düşünürleri.” -Ed.

da bunlarla birlikte göçmediğini unuttular. Bu Fransız yazını, Almanya'nın toplumsal koşullarıyla temasa geldiğinde bütün o anki pratik önemini yitirdi, ve salt yazınsal bir yön aldı.* Böylece, 18. yüzyıl Alman filozofları için, birinci Fransız Devriminin istemleri, genel olarak "Pratik Us"un^[67] istemlerinin ötesinde bir şey değillerdi, ve devrimci Fransız burjuvazisinin iradesinin dile getirilişi, onların gözüne, Saf İrade'nin, olması gereken İrade'nin, hakiki İnsan İradesi'nin yasaları olarak gözükte.

Alman *literatî*'sının işi, yeni Fransız düşüncelerini kendi eski felsefi bilinçlerine uyumlu hale getirmekten ya da daha doğrusu, Fransız düşüncelerini, kendi felsefi bakış açılarını terketmeksizin kendilerine maletmekten ibaretti.

Bu malediş, bir yabancı dil nasıl edinilirse öyle oldu, yani çeviri ile.

Eski putatapıcılığın klâsik yapıtlarının yazılı olduğu elyazmalarının *üzerine* keşişlerin nasıl katolik azizlerin aptalca yaşamlarını yazdıkları bilinir. Alman *literatî*'si, laik Fransız yazınına bunun tersini yaptı. Bunlar, Fransızca asıllarının altına kendi felsefi saçmalıklarını yazdılar. Örneğin paranın iktisadi işlevleri konusundaki Fransız eleştirisinin altına, "İnsanlığın Yabancılaşması"nı yazdılar, ve burjuva devleti konusundaki Fransız eleştirisinin altına da, "Genel [sayfa 159] Kategorisinin Tahtından İndirilişi"ni yazdılar, vb.** Fransız tarihsel eleştirilerinin*** altına bu felsefi sözleri koymayı, "Eylem Felsefesi", "Hakiki Sosyalizm", "Alman Sosyalizminin Bilimi", "Sosyalizmin Felsefi Temeli", vb., olarak kutsadılar.

Fransız sosyalist ve komünist yazını, böylece, tamamıyla iğdiş edilmiş oldu. Ve Alman'ın ellerinde bu bir sınıfın bir başka sınıfla savaşımını ifade etmekten çıktığı için, Alman, "Fransız tek-yanlılığı"nın üstesinden geldiğinin ve hakiki gereksinmeleri değil, Ha-

* 1848 tarihli Almanca baskılarda, bu tümcenin ardından şu sözler geliyor: "Hakiki toplum konusunda insanlığın gerçekleşmesi konusunda boş bir spekülasyon görünümü almak zorun-daydı." Daha sonraki Almanca baskılarda "hakiki toplum konusunda" sözcükleri çıkartılmıştır. -Ed.

** Almanca baskılarda bu tümcce şöyledir: "Örneğin parasal ilişkiler konusundaki Fransız eleştirisinin altına 'İnsanlığın Yabancılaşması'ni yazdılar, burjuva devlet konusundaki Fransız eleştirisinin altına da, 'Soyut Genel Egemenliğinin Tasfiyesi'ni yazdılar, vb.." -Ed.

*** Almanca baskılarda "Fransız tarihsel eleştirilerinin" yerine, "Fransız teorilerinin" deniliyor. -Ed.

kikatin gereksinmelerini, proletaryanın çıkarlarını değil, İnsan Doğası'nın, hiç bir sınıfa ait olmayan, hiç bir gerçekliği bulunmayan, yalnızca felsefi fantezinin puslu dünyasında varolan genel olarak insanın çıkarlarını temsil ettiğinin bilincindeydi.

Beceriksizce hazırlanmış okul ödevini böyle gösterişle ciddiye alan ve kötü malını böylesine şarlatanca göklere çıkartan bu Alman sosyalizmi, bu arada, bilgiççe masumiyetini yavaş yavaş yitirdi.

Alman'ın özellikle de Prusya burjuvazisinin, feodal aristokrasiye ve mutlak monarşiye karşı verdiği savaş, bir başka deyişle liberal hareket, daha ciddileşti.

Böylece, siyasi hareketin karşısına sosyalist istemlerle çıkması, liberalizme karşı, temsili hükümete karşı, burjuva rekabetine karşı, burjuva basın özgürlüğüne, burjuva hukukuna, burjuva özgürlüğüne ve eşitliğine karşı geleneksel bedduaları savurması ve yığınlara bu burjuva hareketiyle kazanacak hiç bir şeyleri olmayıp her şeylerini yitireceklerini vaazetmesi için "Hakiki" sosyalizme çoktandır beklediği fırsat verilmiş oldu. Alman sosyalizmi, budalaca yankısı olduğu Fransız eleştirisinin, tekabül ettiği iktisadi* yaşam koşullarıyla birlikte, modern burjuva toplumun varlığını ve buna uyarlanmış bir siyasi yapıyı, gerçekleştirilmeleri Almanya'da henüz süren savaşımın esas hedefi olan şeyleri [sayfa 160] öngördüğünü, tam da gerekli olduğu anda unutuverdi. Alman sosyalizmi, papazlardan, profesörlerden, taşra soylularından ve bürokratlardan oluşan yandaşları ile birlikte mutlakiyetçi hükümetler için,** kendilerini tehdit eden burjuvaziye karşı sevinçle karşılanan bir korkuluk hizmeti gördü.

Alman sosyalizmi, bu aynı hükümetlerin Alman işçi sınıfı ayaklanmalarına tam da o sırada*** yutturdukları kamçı ve kurşun haplarının ardından verilen ağız tatlandırıcı bir şey oldu.

Bu "Hakiki" sosyalizm, hükümetlerin elinde böylece, Alman burjuvazisine karşı bir silah haline gelmekle birlikte, aynı zamanda doğrudan doğruya gerici bir çıkan, Alman darkafalıların**** çıka-

* Almanca baskılarda "iktisadi" yerine "maddi" deniliyor. -Ed.

** İmanca baskılarda "mutlakiyetçi Alman hükümetleri için" deniliyor. -Ed.

*** "Tam da o sırada" sözcükleri 1888 İngilizce başkıtıya eklenmiştir. -Ed.

**** Burada "darkafalılar" olarak çevrilen sözcük, Almanca baskılarda "Pfaahlbürger-schaft", İngilizce baskılarda "Philistines"tir. -ç.

rını da temsil ediyordu. Almanya’da, 16. yüzyılın bir kalıntısı olan ve o zamandan beri çeşitli biçimler altında tekrar tekrar ortaya çıkıp duran *küçük-burjuva* sınıfı, şu andaki durumun gerçek toplumsal temelidir.

Bu sınıfın korunması, Almanya’daki mevcut durumun korunması demektir. Burjuvazinin sını ve siyasal egemenliği, bir yandan sermaye yoğunlaşması sonucu, öte yandan da devrimci bir proletaryanın doğuşu sonucu, onu kesin bir yıkım ile tehdit ediyor. “Hakiki” sosyalizm, bu iki kuşu bir taşla vurabilmiş gibi göründü. Bir salgın gibi yayıldı.

Belagat çiçekleriyle süslenmiş, gönül bulandırıcı duygusallıkla sırsıklam, spekülatif örümcek ağlarından dokunmuş kisve, Alman sosyalistlerinin bir deri bir kemik kalmış zavallı “ölümsüz hakikatler”ini sarıp sarmaladıkları görülmemiş bolluktaki bu kisve, böyle bir halk arasında kendi mallarının sürümünü artırmaya yaradı.

Ve Alman sosyalizmi de, kendi görevinin küçük-burjuva darkafalının* abartmalı temsilcisi olmak olduğunu gittikçe daha çok kabullendi.

Alman ulusunu örnek ulus, ve küçük Alman darkafalısını** da örnek insan ilân etti. Bu örnek insanın bütün [sayfa 161] alçakça bayağılıklarına, gerçek niteliğinin tam tersine, gizli, yüce, sosyalist bir anlam verdi. İş, komünizmin “vahşice yıkıcı” eğilimine doğrudan karşı çıkmaya, ve bütün sınıf savaşımını tepeden ve tarafsız bir küçümsemeyle karşıladığını ilân etmeye dek vardırı. Pek az istisna dışında, Almanya’da şu an (1847)*** piyasaya sürülen bütün sözde sosyalist ve komünist yayınlar, bu bayağı ve sinir bozucu yazın alanına girerler.****

2. TUTUCU SOSYALİZM YA DA BURJUVA SOSYALİZMİ

Burjuvazinin bir kesimi, burjuva toplumun varlığının

* Burada “küçük-burjuva darkafal” olarak çevrilen sözcükler, Almanca baskılarda “Pfahl-bürgerschaft”, İngilizce baskılarda “Petty-bourgeois Philistine”dir. -ç.

** Burada “küçük Alman darkafalısı” olarak çevrilen sözcükler, Almanca baskılarda “deutschen Spiessbürger”, İngilizce baskılarda “German Petty Philistine”dir. -ç.

*** Parantez içinde verilen bu tarih, Almanca baskılarda yoktur.

**** 1848 devrim fırtınası bu kılıksız eğilimi silip süpürdü ve kahramanlarının da sosyalizm ile daha fazla uğraşma heveslerini kırdı. Bu eğilimin baş temsilcisi ve klâsik tipi Herr Karl Grün’ dür. [Engels’in 1890 Almanca baskıya notu].

devamını sağlamak için, toplumsal hoşnutsuzlukları gidermek ister.

İktisatçılar, iyilikseverler, insanlıkçılar, işçi sınıfının durumunu iyileştiriciler, hayır işleri örgütleyicileri, hayvanlara eziyet edilmesini önleme derneklerinin üyeleri, ılımlılık bağınazları, akla gelebilecek her türden gizli reformcular, bu kesime girerler. Sosyalizmin bu biçimi,* üstelik, eksiksiz sistemler haline de getirilmiştir.

Bu biçime bir örnek olarak Proudhon'un *Sefaletin Felsefesi*'ni anabiliriz.

Sosyalist burjuva, modern toplumsal koşulların bütün üstünlüklerini istiyor,** ama buradan zorunlu olarak çıkan savaşmalar ve tehlikeler olmaksızın. Bunlar mevcut toplumu istiyorlar, yeter ki, devrimci ve çözücü öğeleri çıkartılmış olsun. Proletaryası olmayan bir burjuvazi istiyorlar. Burjuvazi, doğal olarak, kendi egemen olduğu dünyanın dünyaların en iyisi olduğunu düşünüyor; ve burjuva sosyalizmi de, bu rahatlatıcı düşünceyi az çok eksiksiz çeşitli sistemler*** haline getiriyor. Proletaryadan böyle bir sistemi [sayfa 162] yürütmesini ve, böylece, dosdoğru toplumsal**** Yeni Kudüs'e girmesini istemekle, aslında, proletaryanın mevcut toplum çerçevesi içerisinde kalmasından, ama burjuvaziye ilişkin bütün nefret dolu düşüncelerini bir kenara bırakmasından başka bir şey istemiyor.

Bu sosyalizmin ikinci ve daha pratik, ama daha az sistematik bir biçimi, şu ya da bu siyasal reformun değil, ancak maddi varlık koşullarındaki, iktisadi ilişkilerdeki bir değişikliğin onlara bir yarar sağlayabileceğini göstererek, her türlü devrimci hareketi işçi sınıfının gözünden düşürmeye çalışmıştır. Ne var ki sosyalizmin bu biçimi,***** maddi varlık koşullarındaki değişmelerden, hiç bir şekilde, ancak bir devrimle gerçekleştirilebilecek olan burjuva üretim ilişkilerinin kaldırılmasını değil, bu ilişkilerin sürekli varlığına dayandırılan idari reformları, dolayısıyla sermaye ile emek arasındaki ilişkileri hiç bir biçimde etkilemeyen, olsa olsa burjuva hükümetinin masraflarını azaltan ve idari işleyişini basitleştiren reformları anlıyor.

Burjuva sosyalizmi yeterli ifadesini ancak ve ancak salt bir

* Almanca baskılarda "bu burjuva sosyalizmi" deniliyor. -ç

** Almanca baskılarda "modern toplumun yaşam koşullarını istiyor" deniliyor. -Ed.

*** Almanca baskılarda burada, "az çok eksiksiz bir sistem" deniliyor. -Ed.

**** Bu sözcük 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

***** Almanca baskılarda "bu sosyalizm" deniliyor. -ç.

mecaz haline geldiği zaman buluyor.

Serbest ticaret: işçi sınıfının çıkarı için. Koruyucu gümrükler: işçi sınıfının çıkarı için. Cezaevi reformu:* işçi sınıfının çıkarı için. Burjuva sosyalizminin son sözü ve ciddi olarak söylediği tek söz işte budur.

Bu sosyalizm şu sözlerle özetleniyor: burjuva bir burjuvadır – işçi sınıfının çıkarı için.

3. ELEŞTİREL-ÜTOPİK SOSYALİZM VE KOMÜNİZM

Biz burada, Babeuf ve diğerlerinin yazılarında olduğu gibi, her büyük modern devrimde her zaman proletaryanın istemlerini dile getirmiş olan yazının sözünü etmiyoruz.**

Kendi amaçlarına ulaşmak için proletaryanın feodal toplumun yıkılmakta olduğu genel kaynaşma anlarında [sayfa 163] yaptığı ilk doğrudan girişimler, proletaryanın o sıradaki gelişmemiş durumu yüzünden olduğu kadar, kurtuluşunun iktisadi koşulları henüz daha yaratılmaları gereken ve yalnızca yaklaşmakta olan burjuva çağının yaratabileceği koşulların bulunmayışı yüzünden, zorunlu olarak başansızlığa uğradı.*** Proletaryanın bu ilk hareketlerine eşlik etmiş olan devrimci yazın, zorunlu olarak gerici bir niteliğe**** sahipti. Bu, genel bir zahitliği ve en kaba biçimiyle bir toplumsal eşitliği telkin ediyordu.

Haklı olarak sosyalist ve komünist diye adlandırılan sistemler, Saint-Simon'un, Fourier'nin, Owen'in ve ötekilerin sistemleri, proletarya ile burjuvazi arasındaki savaşımın yukarıda anlatılan ilk, gelişmemiş döneminde ortaya çıktılar (Bkz: Bölüm I, Burjuvalar ve Proleterler).

Bu sistemlerin kurucuları, hem sınıf karşıtlıklarını, ve hem de hüküm süren toplum biçimi içerisindeki çözücü öğelerin etkisini gerçekten de görüyorlar. Ama henüz Bebeklik çağındaki*****

* Almanca baskılarda “hücre hapsi” deniliyor. -Ed.

** Almanca baskılarda bu tümce şöyledir: “Biz burada her büyük modern devrimde proletaryanın istemlerini dile getirmiş olan yazının sözünü etmiyoruz. (Babeuf’un, vb. yazıları.)”

*** Almanca baskılarda “iktisadi koşullar” yerine “maddi koşullar”; “ve yalnızca yaklaşmakta olan burjuva çağının yaratabileceği” yerine “ve ancak burjuva çağının ürünü olabilecek” deniliyor. -Ed.

**** Almanca baskılarda “nitelik” yerine “içerik” deniliyor. -ç.

***** “Henüz bebeklik çağındaki” sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

proletarya, onlara hiç bir tarihsel inisiyatifi ya da hiç bir batımsız siyasal hareketi olmayan bir sınıf görünümü sunuyor.

Sınıf karşıtlıklarının gelişimi, sanayi gelişimiyle başabaş gitiğinden, içinde buldukları iktisadi durum, onlara, proletaryanın kurtuluşunun maddi koşullarını henüz sağlamıyor. Dolayısıyla, bu koşulları yaratacak yeni bir toplum biliminin peşine, yeni* toplum yasalarının peşine düşüyorlar.

Tarihsel** eylemin yerini, bunların kişisel yaratıcı eylemi; tarihsel olarak yaratılmış kurtuluş koşullarının yerini, hayali olanlar; ve proletaryanın tedrici, kendiliğinden*** sınıf örgütlenmesinin yerini, bu yaratıcılar tarafından özel olarak tasarlanmış toplum örgütlenmesi alacaktır. Geleceğin tarihi, kendisini, bunların gözünde, kendi toplum [sayfa 164] planlarının propagandasına ve fiilen uygulanmasına indiriyor.

Planlarını oluştururken, en çok acı çeken sınıf olarak özellikle işçi sınıfının çıkarlarını gözetmenin bilincindedirler. Onlar için proletarya, ancak, en çok acı çeken sınıf olması bakımından vardır.

Sınıf savaşımının gelişmemiş oluşu kadar, kendi içinde buldukları ortam da, bu türden sosyalistlerin kendilerini her türlü sınıf karşıtlığının çok üstünde görmelerine neden oluyor. Bunlar, toplumun her üyesinin, hatta en iyi durumda olanların bile, koşullarını iyileştirmek istiyorlar. Böylece bunlar, sınıf ayrımı yapmaksızın, toplumun tamamına, hatta tercihan egemen sınıfa seslenip duruyorlar. Çünkü bunların sistemini bir kez anladıktan sonra, insanlar nasıl olur da mümkün olan en iyi toplum için mümkün olan en iyi planın bu olduğunu görmemezlik ederler?

Böylece bunlar, her türlü siyasal, ve özellikle de her türlü devrimci eylemi reddederler; amaçlarına başarıyla ulaşmayı arzularlar ve zorunlu olarak başarısız kalmaya mahkum küçük deneyler ile ve örnek gösterme ile, yeni toplumsal İncil-i Şerif yolunu açmaya çalışırlar.

Proletaryanın henüz pek az gelişmiş olduğu ve kendi durumu konusunda ancak gerçeklerden uzak bir kavrayışa sahip bulunduğu bir sırada çizilen geleceğin toplumuna ilişkin bu hayali tablolar, bu

* Her iki "yeni" sözcüğü de 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

** Almanca baskılarda "tarihsel" yerine "toplumsal" deniliyor. -Ed.

*** "Kendiliğinden" sözcüğü 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

sınıfın toplumun genel bir yeniden kuruluşuna duyduğu ilk içgüdüsel özelemlerin sonucudur.

Ama bu sosyalist ve komünist yayınlar, eleştirel bir öge de içerirler. Bunlar mevcut toplumun bütün ilkelerine saldırırlar. Bu yüzden işçi sınıfını aydınlatacak en değerli malzemelerle doludurlar. Bunlarda önerilen kent ile kır arasındaki ayrımın, ailenin, sanayilerin özel kişiler hesabına işletilmesinin* ve ücret sisteminin** kaldırılması, toplumsal uyumun ilânı, devletin işlevlerinin üretimi yönetmekten ibaret hale getirilmesi gibi pratik önlemler –bütün bunlar, yalnızca, o sıralar daha henüz gelişmeye başlamış olan [sayfa 165] ve bu yayınlarda ancak ilk belli-belirsiz biçimleri içerisinde farkedilen sınıf karşıtlıklarının ortadan kaldırılmaları gereğine işaret ediyorlar. Bu öneriler, bu yüzden, tamamıyla ütöpik bir nitelik taşıyorlar.

Eleştirel-ütöpik sosyalizmin ve komünizmin önemi, tarihsel gelişmeyle ters orantılıdır. Modern*** sınıf savaşımının gelişmesi ve belli bir biçim alması oranında, savaşımın bu hayali ayrı kalış, ona yapılan bu hayali saldırılar bütün pratik değerlerini ve bütün teorik haklılıklarını yitiriyor. Dolayısıyla, bu sistemlerin kurucularının birçok bakımlardan devrimci olmalarına karşın, bunların öğretilileri, her keresinde, salt gerici tarikatlar kurmuşlardır. Bunlar, proletaryanın ileriye doğru tarihsel gelişimi karşısında sıkı sıkıya ustalarının eski görüşlerine sarılıyorlar. Dolayısıyla bunlar, durmadan, sınıf savaşımını köreltmeye ve sınıf karşıtlıklarını uzlaştırmaya çabalyorlar. Bunlar toplumsal ütopyalarını, yalıtılmış “*phalanstéres*” yaratmayı, “Home Koloniler” kurmayı, bir “Küçük İkarya”**** – Yeni Kudüs’ ün küçük boy***** baskıları– kurmayı deneyler yoluyla gerçekleştirme düşü görüyorlar ve bütün bu düşlerini gerçekleştirmek için burjuvazinin duygularına ve keselerine seslenmek zorunda kalıyorlar. Bunlar giderek yukanda betimlenen gerici [ya da] *****

* Almanca baskılarda bu tümcenin başı şöyledir: “Bunların geleceğin toplumuna ilişkin kesin önerileri, örneğin kent ile kır arasındaki çelişkinin, ailenin özel kârın... “ -Ed.

** Almanca baskılarda “ücret sisteminin” yerine “ücretli emeğin” deniliyor. -ç.

*** Bu sözcük 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

**** Phalanstéres, Charles Fourier’nin planladığı sosyalist kolonilerdi; İkarya, Cabet’nin kendi ütopyasına, daha sonraları da Amerikan komünist kolonisine verdiği addi. [Engels’in 1888 İngilizce baskıya notu.]

***** İngilizcesinde duodecimo, Almancası duodez -bir tabaka kağıdın onikiye katlanmış hali; bu boyutta kitapçık. -ç.

***** 1888 İngilizce baskıda “ya da” sözcüğü yer almamaktadır ama, öteki bütün onaylı baskılara konulmuştur. -Ed.

tutucu sosyalistler kategorisine düşüyorlar ve onlardan ancak daha sistemli olan bilgiçlikleriyle ve kendi toplum bilimlerinin mucizevi etkilerine olan bağınaz ve batıl inançlarıyla* ayrılıyorlar.

Bunlar, bu yüzden, işçi sınıfından gelen her türlü siyasal eyleme şiddetle karşı çıkıyorlar; bunlara göre bu tür eylem, ancak, yeni İncil-i Şerif'e olan kör inançsızlıktan ileri gelebilir. [sayfa 166]

İngiltere'de ovinçılar çartistlere Fransa'da da furiyeciler *Réformist*'lere^[68] karşıdır.

IV. KOMÜNİSTLERİN MEVCUT ÇEŞİTLİ MUHALEFET PARTİLERİ KARŞISINDAKİ KONUMLARI

Komünistlerin İngiltere'de çartistler ve Amerika'da da tarım reformcuları^[69] gibi mevcut işçi sınıfı partileri ile olan ilişkileri İkinci Bölümde açıklandı.

Komünistler işçi sınıfının ivedi hedeflerine ulaşılması ve o andaki çıkarlarının gerçekleşmesi için savaşırlar; ama mevcut hareket içerisinde, bu hareketin geleceğini de temsil eder ve gözetirler.** Komünistler Fransa'da, tutucu ve radikal burjuvaziye karşı, sosyal-demokratlar*** ile bağlaşıklık kuruyorlar, ama büyük devrimden geleneksel olarak devralınmış sözlere ve yanlışmalara karşı eleştirel bir tutum takınma hakkını da saklı tutuyorlar.

İsviçre'de radikalleri destekliyorlar, ama bu partinin kısmen, Fransa'daki anlamıyla, demokratik sosyalistlerden, kısmen de radikal burjuvalardan olmak üzere, birbirlerine karşıt öğelerden oluştuğunu gözden kaçırmıyorlar.

Polonya'da ulusal kurtuluşun ilk koşulu olarak bir tarım devrimi üzerinde direten partiyi, 1846 Krakov ayaklanmasını^[71] başlatan partiyi destekliyorlar.

* Almanca baskılarda "bağınaz batıl inançlarıyla" deniliyor. -Ed.

** "Ve gözetirler" sözcükleri 1888 İngilizce baskıya eklenmiştir. -Ed.

*** O sıralar Parlamentoda Ledru-Rollin, yazında Louis Blanc, günlük basında *Réforme*^[70] tarafından temsil olunan Parti. Sosyal-demokrasi adı onun yaratıcılarının gözünde, demokrat ya da cumhuriyetçi partinin az çok sosyalizme bulanmış bir kesimini ifade ediyordu. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu.]

Fransa'da o sıralar kendisini sosyalist-demokratik diye adlandıran parti, siyasal yaşamda Ledru-Rollin ve yazında da Louis Blanc tarafından temsil olunuyordu; dolayısıyla, bu parti ile bugünkü Alman Sosyal-Demokrasisi arasında dünyalar kadar fark vardı. [Engels'in 1890 Almanca baskıya notu.]

Almanya'da, devrimci bir tutum takındığı sürece, mutlak monarşiye, feodal ağalığa ve küçük-burjuvaziye karşı,* burjuvaziyle birlikte savaşıyorlar.

Ama, Alman işçileri, burjuvazinin kendi egemenliği ile birlikte getirmek zorunda olduğu toplumsal ve siyasal koşulları olabildiğince çok sayıda silahlar olarak burjuvaziye [sayfa 167] karşı derhal kullanabilsinler diye, ve Almanya'da gerici sınıfların devrilmelerinin ardından bizzat burjuvaziye karşı savaş derhal başlayabilsin diye, işçi sınıfına burjuvazi ile proletarya arasındaki düşmanca karşıtlık konusunda mümkün olan en açık bilinci kazandırmaya çalışmaktan bir an için olsun geri kalmıyorlar.

Komünistler dikkatlerini esas olarak Almanya'ya çeviriyorlar, çünkü bu ülke 17. yüzyılda İngiltere'dekinden ve 18. yüzyılda Fransa'dakinden daha gelişkin bir Avrupa uygarlığı koşulları altında ve çok daha fazla gelişmiş bir proletarya ile yapılmak zorunda olan bir burjuva devrimi arifesindedir, ve çünkü Almanya'daki burjuva devrimi, onu hemen izleyecek bir proleter devriminin başlangıcı olacaktır.

Kısacası, komünistler, her yerde, mevcut toplumsal ve siyasal düzene karşı her devrimci hareketi destekliyorlar.

Bütün bu hareketlerde, o andaki gelişme derecesi ne olursa olsun, mülkiyet sorununu o hareketin esas sorunu olarak ön plana çıkarıyorlar.

Son olarak, her yerde, bütün ülkelerin demokratik partileri arasında birlik ve anlaşma sağlanması için çalışıyorlar.

Komünistler, kendi görüşlerini ve amaçlarını gizlemeye tezzül etmezler. Hedeflerine ancak tüm mevcut toplumsal koşulların zorla yıkılmasıyla ulaşabileceğini açıkça ilân ediyorlar. Varsın egemen sınıflar bir komünist devrim korkusuyla titresinler. Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri yok. Kazanacakları bir dünya var. [sayfa 168]

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİNİZ!

* Almanca baskılarda tümcenin bu kısmı şöyle: "mutlak monarşiye, feodal toprak mülkiyetine ve darkafalılığa [Kleinbürgerei] karşı..." -Ed.

Aralık 1847 - Ocak 1848'de
Marx ve Engels tarafından
yazılmıştır

Özgün basımı, Almanca olarak,
Şubat 1848'de Londra'da yapılmıştır.

AÇIKLAYICI NOTLAR

^[49] *Komünist Parti Manifestosu*, Komünist Birliğin programı olarak, bu örgütün İkinci Kongresinin (Londra, 29 Kasım-8 Aralık 1847) talimatı uyarınca Marx ve Engels tarafından yazıldı.

Kongre hazırlıkları sürerken Marx ve Engels, nihai program belgesinin bir Parti Manifestosu biçiminde olmasına karar verdiler. O dönemin gizli dernekleri için olağan olan ve “Komünist İman Yemini Taslağı” ve Komünizmin İlkeleri’nde görülen ilmihal biçimi, yeni devrimci dünya görüşünün eksiksiz ve özlü bir biçimde açıklanması için, proleter hareketin amaçlarının ve görevlerinin etraflı bir biçimde formüle edilmesi için uygun değildi.

Marx ve Engels, kongrenin hemen ardından, Londra’da, Manifesto üzerinde çalışmaya başladılar ve bu çalışmaları Marx’ın Brüksel’e döndüğü 13 Aralık’a kadar sürdürdüler. Dört gün sonra Engels’in de Brüksel’e gelmesiyle (17 Aralık) tekrar çalışmaya başladılar. Engels’in Aralık sonunda Paris’e gitmesinden 31 Ocak’taki dönüşüne kadar, Marx, Manifesto üzerinde tek başına çalıştı.

Komünist Birlik Merkezinin sıkıştırılmalarıyla Marx, 1848 Ocak ayının hemen tamamını yoğun bir biçimde bu çalışmaya ayırdı. Ocak sonunda elyazması Alman İşçileri Eğitim Derneğinin Komünist Birlik üyesi ve Alman mültecisi J. E. Burghard’ın sahibi olduğu basım evinde basılmak üzere Londra’ya gönderildi.

Marx’ın elyazısıyla yazılmış III. Bölüme ilişkin plan taslağı dışında

Manifesto'nun elyazmaları kayıptır.

Manifesto'nun baskısı 1848 Şubatının sonunda bitti. 29 Şubatta Eğitim Derneği basım masraflarını karşılamayı kararlaştırdı.

Manifesto'nun ilk baskısı koyu yeşil bir broşürdü. Nisan-Mayıs 1848'de bir yeni baskısı yapıldı. Bu baskı 30 sayfa tutuyordu ve birinci baskıdaki tashih hataları burada düzeltilmiş ve noktalama da geliştirilmişti. Bu metin daha sonraki onaylı basımlar için Marx ve Engels tarafından esas alınmıştır. 1848'in Mart ile Haziran ayları arasında, Manifesto, Alman mültecilerine ait demokratik bir gazete olan *Deutsche Londoner Zeitung*'da basıldı. Manifesto'yu öteki Avrupa dillerinde yayınlama girişimleri daha o yıl başladı. Danimarka, Polonya ve İsviçre dillerindeki baskıları 1848'de çıktı. O sırada yapılan Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca çevirileri yayımlanmadı. Nisan 1848'de, o sıra Barmen'de bulunan Engels, Manifesto'yu İngilizce'ye çevirmekteydi. Ama ancak yarısını çevirebildi. Manifesto'nun Helen Macfarlane tarafından yapılan ilk İngilizce çevirisi ancak yıllar sonra, Haziran ve Kasım 1850 tarihleri arasında, çarlist bir yayın organı olan *The Red Republican*'da yayımlandı. Bu yayının organının editörü Julian Harney, bu yayına yazdığı önsözde ilk kez olarak Manifesto'nun yazarlarından sözetti. Bundan önce çıkan baskılarının hiç birinde ve daha sonraki birçok baskılarda yazarların isimleri yoktu.

Proletaryanın kurtuluş savaşımının 60'larda ve 70'lerde gösterdiği gelişme, Manifesto'nun yeniden basılmasını gerektirdi. 1872 yılında biriki küçük düzeltme ve Marx ve Engels'in 1871 Paris Komünü deneyiminden çıkardıkları bazı sonuçları içeren bir önsözle birlikte yeni bir Almanca baskısı çıktı. Bu ve bundan sonraki Almanca baskı (1883 ve 1890) Komünist Manifesto başlığını taşıyordu. 1870'de Manifesto Amerika'da ilk kez Woodhull *Claffin's Weekly*'de yayımlandı.

Mikhail Bakunin'in yaptığı ve bazı tahrifatları içeren ilk Rusça baskısı 1869'da Cenevre'de çıktı. Bu baskıdaki hatalar, Georgi Plehanov'un çevirmiş olduğu ve marksizmin Rusya'da yayılmasına büyük önem veren Marx ve Engels'in özel bir önsöz yazmış oldukları 1882 Rusça baskıda giderilmiştir. Marx'ın ölümünden sonra Manifesto birkaç kez daha basıldı. Engels bunların hepsini okumuş ve 1883 Almanca baskıya ve Samuel Moore'un çevirdiği ve kendisinin de ayrıca gözden geçirip notlar eklediği 1888 İngilizce baskıya önsözler yazmıştır. 1888 İngilizce baskı Manifesto'nun İngiltere'de, Birleşik Devletler'de ve SSCB'nde daha sonra yapılan birçok İngilizce baskısında temel alınmıştır. 1890'da Engels yeni bir Almanca baskı hazırladı, buna bir önsöz yazdı ve birkaç not ekledi. 1885'de *Le Socialiste*, Manifesto'nun Marx'ın kızı Laura Lafargue'in yaptığı ve Engels'in okuduğu Fransızca çevirisini yayınladı. Engels ayrıca 1892 Lehçe, ve 1893 İtalyanca baskılara da önsözler yazmıştır.

Manifesto'nun bu ciltte yeralan metni Karl Marx, Frederick Engels, *Collected Works* (Progress Publishers, Moscow 1976, Vol. 6, s. 476-519), adlı yapıttan Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca, Karl Marx, Frederick Engels, *Gesammelte Werke* (Dietz Verlag Berlin, Bd. 4, s. 459-493) adlı yapıttan da yararlanılmıştır. Almanca metnin İngilizce metinden farklı olduğu noktalar, sayfa altında dipnot olarak gösterilmiştir. Progress Publishers'in saptadığı farklılıklar “-Ed” ibaresiyle,

Türkçe çevirisi yapılırken saptanmış farklılıklar ise, “-ç.” ibaresi ile belirtilmiştir. Manifesto'nun bu ciltte yer alan önsözleri, üç ciltlik Karl Marx and Frederick Engels, *Selected Works* (Progress Publishers, Moscow 1969, Vol. 1, s. 98-107) adlı yapıtan çevrilmiştir. Önsözler çevrilirken, bunların Bütün Yapıtları'nın Almanca baskılarında yayınlanmış Almancalarından da yararlanılmıştır (K. Marx, F. Engels, Op. cit., s. 573-590). [Bu Türkçe çeviri, Muzaffer Ardos tarafından yapılmıştır - Aralık 1976]

^[50] *Komünist Birlik* – Marx ve Engels tarafından kurulan proletaryanın ilk uluslararası komünist örgütü; 1847'den 1850'ye kadar varolmuştur.

^[51] Burada Fransa'daki 1848 Şubat Devrimine değiniliyor.

^[52] “*Red Republican*” – George Julian Harney'in 1850'de Hazirandan Kasıma kadar Londra'da çıkardığı haftalık bir çartist dergi. 21-24. sayılarında Manifesto'yu özetleyerek yayınlamıştır.

^[53] Burada Fransız burjuvazisi tarafından korkunç bir vahşetle bastırılan Paris işçilerinin 23-26 Haziran 1848'de giriştikleri kahramanca ayaklanmaya değiniliyor.

^[54] *Le Socialiste* – New-York'ta Ekim 1871'den Mayıs 1873'e kadar Fransızca olarak çıkan haftalık bir gazete. Enternasyonalin Kuzey Amerika Federasyonunun Fransız kesiminin organıydı; Hüge Kongresinin ardından Enternasyondan ayrıldı.

^[55] Burada, Manifesto'nun 1869'da Cenevre'de yayınlanan Bakunin çevirisine değiniliyor.

^[56] Burada, Aleksandr Herzen ve Nikolay Ogaryov'un yayınladığı Kolokol (“Çan”) adlı devrimci demokratik gazeteyi basan “Hür Rus Basımevi”ne değiniliyor. Herzen tarafından kurulan bu basımevi 1865'e kadar Londra'daydı; bundan sonra Cenevre'ye taşındı. 1869'da, basımevi, Komünist Manifesto'nun ilk Rusça baskısını yaptı.

^[57] Yazarlar, burada, 1 Mart 1881'de imparator Aleksandr II'nin Narodnaya Volya üyeleri tarafından öldürülmesinden sonra Rusya'da esen havaya değiniyorlar. Aleksandr II'nin ardılı Aleksandr III, Narodnaya Volya'nin Yürütme Kurulunun girişeceği yeni terörist eylemler korkusuyla Gaçina'ya sığınmış, orada oturuyordu.

^[58] Kolonya'da Komünistlerin Yargılanması (4 Ekim-12 Kasım 1852) – Komünist Birliğin 11 üyesinin Prusya hükümetinin açtığı davada yargılanmaları. Yurda ihanet ile suçlanan sanıklardan yedisi, uydurma belgelere ve gerçek olmayan delillere dayanılarak üç yıldan altı yıla kadar değişen cezalara çarpılmışlardı. (Bkz: Engels, “Kolonya'da Komünistlerin Yargılanması”)

^[59] Marx ve Engels, bu teorik önermeyi, 1840'tan sonraki birçok yapıtlarında geliştirmişlerdir. Buradaki formülasyon, Uluslararası İşçi Birliğinin Tüzüğündeki formülasyondur.

^[60] Bu önsözü Engels, 1 Mayıs 1890'da, İkinci Enternasyonalin Paris Kongresi (Haziran 1889) kararı uyarınca bazı Avrupa ve Amerika ülkelerinde düzenlenen yığınsal gösterilerin, grevlerin ve toplantıların yapıldığı gün yazmıştır. İşçiler bu 1 Mayıs'ta Kongre tarafından saptanmış olan 8 saatlik işgünü isternini ve öteki bazı istemleri öne sürmüşlerdi. Bugünden sonra, bütün ülkelerin işçileri

1 Mayıs'ı her yıl proletaryanın uluslararası dayanışma günü olarak kutlayagelmişlerdir.

^[61] *Kongre Polonyası* – 1814-15 Viyana Kongresi kararı uyarınca Polonya'nın Polonya Krallığı adı altında Rusya'ya ilhak olunan kısmı.

^[62] Marx'ın artı-değer teorisini henüz geliştirmemiş olduğu 1840 ve 1850'lerdeki yapıtlarında, Marx ve Engels, "emeğin değeri", "emeğin fiyatı", "emeğin satımı" terimlerini kullanıyorlardı. Marx'ın Ücretli Emek ve Sermaye adlı kitapçığına 1891'de yazdığı önsözde Engels'in belirttiği gibi, bunlar, "sonraki yapıtlar açısından talihsiz, hatta yanlış"tular. Marx'ın, işçinin kapitaliste emeğini değil işgücünü sattığını tanıtlamasından sonra, Marx ve Engels, daha sonraki yapıtlarında "işgücünün değeri", "işgücünün fiyatı", "işgücünün satımı" terimlerini kullanmışlardır.

^[63] "Savaşımı birkaç yıl süren on saat Tasansı, 1846 yılında Tahıl Yasalarının kaldırılması sırasında toprak aristokrasisi ile sanayi burjuvazisi arasında yaratılmış olan gergin bir ortam içerisinde, 1847 yılında yasalaştı. Tahıl Yasalarının kaldırılmasının öcünü almak için Tory'lerden bazıları on-saat Tasansını desteklemişlerdi.

^[64] Burada, halktan gelen baskı sonucu 1831'de Avam Kamarasından geçen ve 1832'de Lordlar Kamarası tarafından onaylanan seçim yasaı reformuna değiniliyor. Bu reform, toprak ve finans aristokrasisinin tekelci egemenliğine karşı yöneltilmişti ve yasalaşmasıyla sanayi burjuvazisinin temsilcilerine parlamentonun yolu açılmış oldu. Reform savaşımının temel güçleri olan proletarya ve küçük-burjuvaziye seçim hakkı verilmedi ve böylece bunlar liberal burjuvazi tarafından aldatılmış oldular.

^[65] *Meşruiyetçiler* – Büyük topraklı soyluların çıkarlarını temsil eden ve 1830'da devrilmiş olan "meşru" Bourbon hanedanı yandaşları, finans aristokrasisine ve büyük burjuvaziye dayanarak hüküm sürmekte olan Orleans hanedanına (1830-48) karşı savaşımalarında, meşruiyetçilerin bir kesimi toplumsal demagojiye sığınmış ve kendilerini burjuvazinin sömürüsüne karşı çıkan halkın savunucusuymuş gibi göstermeye kalkışmışlardır.

^[66] "*Genç İngiltere*" – Aralarında Disraeli ve Ferrand'ın da bulunduğu tutucu yazar ve politikacılaran oluşan bir çevre. Bunlar iyiliksever Tory'lere yakındılar ve 1841'de Avam Kamarasında ayrı bir grup oluşturdular. Burjuvazinin büyümekte olan ekonomik ve siyasal gücü karşısında toprak aristokrasisinin hoşnutsuzluğunu dile getirerek kapitalist sistemi eleştiriyorlar ve işçi sınıfını kendi etkileri altına almak ve burjuvaziye karşı savaşımalarında bu sınıftan yararlanmak için iyiliksever önlemleri destekliyorlardı. "Genç İngiltere" siyasal bir grup olarak 1845'te dağıldı. Yazınsal bir çevre olarak varlığı da 1848'de son buldu.

^[67] "Immanuel Kant'ın, Fransız Devriminden hemen önce (1788) yayınlanmış Kritik der praktischen Vernunft ("Pratik Akılın Eleştirisi") adlı yapıtına atıfta bulunuluyor.

^[68] Burada, Fransız gazetesi La Réforme'u (1843'den 1850'ye kadar Paris'te yayınlanmıştır) destekleyen küçük-burjuva cumhuriyetçi demokratlar ve küçük-burjuva sosyalistlere değiniliyor. Bunlar cumhuriyeti ve demokratik

ve toplumsal reformları savunuyorlardı.

^[69] “*Tarım Reformcuları*” (Genç Amerika) – Amerikalı zanaatçıların ve işçilerin kurduğu bir örgüt. 1845’te kurulan ve bir yığın örgütü olan Ulusal Reform Derneğinin çekirdeğini oluşturmuştur. 1840’ların ikinci yansında Dernek, toprak reformu için ajitasyona girişmiş, köle sahibi plantasyonculara karşı çıkmıştır. Ayrıca on-saatlik işgününün yasalaşması, köleciliğin, sürekli ordunun kaldırılması gibi istemlerde de bulunmuştur. Birçok göçmen Alman zanaatçısı Ulusal Reform Derneğinin başını çektiği bu harekete katılmıştır. 1846 yılına gelindiğinde Alman işçileri arasındaki hareket durulmaya başladı. Bunun nedenlerinden biri de, “hakiki sosyalizm”leri ile Alman göçmenleri demokratik hedefler uğruna yapılan savaşımdan sapıran Kriege grubunun faaliyetiydi.

^[70] *La Réforme* gazetesi için 68. açıklayıcı nota bakınız.

^[71] Burada, 18. yüzyılın sonunda Polonya’yı parçalamış olan ve Viyana Kongre-sinin aldığı karar uyarınca Krakov’u ortaklaşa denetimleri altında bulunduran Avusturya, Rusya ve Prusya’ya karşı Kralov Cumhuriyetinde başlayan ulusal kurtuluş ayaklan-masına değiniliyor. 22 Şubat 1846’da Krakov’da iktidarın isyancıların eline geçmesi, Polonya Cumhuriyeti Ulusal Hükümetinin kurulması ve bu hükümetin feodal yükümlülükleri kaldıran bir manifesto yayınlaması, Polonya topraklarının tümü üzerinde yeralacak ve başını devrimci demokratların (Dembovski ve ötekiler) çektiği genel bir ayaklanma planının bir parçasıydı. Polonya’nın diğer kesimlerinden etkin destek saklayamadığından, Krakov ayaklanması, Mart ayında Avusturya ve çarlık Rusya kuvvetleri tarafından bastırıldı; Kasım 1846’da, Avusturya, Prusya ve Rusya, kendi aralarında, “hür Krakov kenti”ni Avusturya imparatorluğuna katan bir antlaşma imzaladılar. – 167.